

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MUVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR PATAI JÓZSEF * XXVIII. ÉVFOLYAM, 1938 OKTÓBER

PATAI JÓZSEF:

JÓ ÉVET, TESTVÉREK!...

*Jó évet, testvérek, világ négy táján,
Kiket még csókol remény-szín szivárvány.
E vízőzönös, vérviharos földön, —
Kiknek hazája még nem néma börtön.
Ember-mivoltát kiknek nem tagadják,
Kiknek valóság még Igazság, Szabadság,
És véd még otthon, puha, meleg fészek...
Jó esztendőt, testvérek!*

*Jó évet, testvérek, világ négy táján,
Kik kopogtattok süket kapuk zárján,
Ráncokba rokkann. lüktetőn a homlok,
Barázdát szántnak arcokra a gondok,
Reátok ámul anya, gyermek, asszony,
Hívő szavatok, hogy hitet fakasszon, —
S hordjátok némán keresztjét kenyérnek...
Jó esztendőt, testvérek!*

*Jó évet, testvérek, világ négy táján,
Kik kóboroltok minden vizek árján,
Tengerről tengerre, határból határba.
Senkitől se híva, senkitől se várva,
Bolyongtok rozoga uszályon s gályán
S lőn minden szív kő, síma, hideg márvány...
Óh áldott parthoz mikor, merre értek? —
Jó esztendőt, testvérek!*

*Jó évet, testvérek, kik ősök földjén,
Új Hont foglaltok szentelt hegyén, völgyén.
Könnyekkel vetve, énekkal aratva,
Hős dalok zengnek sátorba', barakba',
Fegyveresen szánt, boronál a traktor,
Fényszórón strázsál őrség alkonyatkor,
Kitárva melletek golyónak, szélnek...
Jó esztendőt, testvérek!*

*Jó évet, testvérek, fönt a Scopus ormán,
Hűséges strázsák ősi igék tornyán,
Szent Város bércén föllobog a fáklya,
Világ négy tájára hint világot lángja.
Holt-Tengeren túl Nébó-hegyi szikla,
Fényt szikráz rátok, tüzeteket szítva.
Pap-áldozói örök zengő fénynek,
Jó esztendőt, testvérek!*

*Jó évet, testvérek, új utakon járók,
Gyűlölt látók, űzött Messiásvárók,
Belétek Isten örök szomjat oltott,
Feltűztök büszkén minden sárga foltot,
És álmodjátok Jövendőknék álmát,
Úr harcosai, Izráelek, Sárák,
Oh ghetto-pados, alázott kevélyek, —
Jó esztendőt, testvérek!*

*Jó évet, testvérek, világ négy táján,
Harsonák búgnak templomok homályán.
Halálnak, Életnek nyílik a Könyve.
Égből Ítélet harsog dübörögve,
Megtébolyult a Föld, de ír a Kéz még:
„Mené, tekél, ufárszin“... Dörg a mélység:
„Van ideje célnak s ideje végnek“...
Jó esztendőt, testvérek!*

*Jó évet, testvérek, világ négy táján,
Utatlan úton, Óceán dagályán,
Irgalmas légyen hozzátok a tenger,
Ringasson lágyan, féltőn, kegyelemmel,
Ragyogjon rátok csillagszem a Mennyből,
Halljátok, midőn Béke kürtje zendül,
Keletnek, Nyugatnak, Északnak, Délnek...
Jó esztendőt, testvérek!*

*Örkényi Strasser István: „Ráchel siratja gyermekeit . . .“
(Budai Goldberger Leó dr. ajándéka a Magyar Zsidó Múzeumnak.)*

Anyaság

Koldusleány

Örkényi Strasser István szobrai.

Gond

DR. MOSE SCHWEIGER: LESANA TOVA TIKATÉVU

Súlyos dühörgéssel rohant át rajtunk az elmúlt évben a történelem feltartóztatatlan szekere. A röthenburgi Rabbi Meir imájának, az „Uneszane tókef”-nak. változatosan súlyos halálsejtelmci mind egyszerre megvalósulnak a zsidó népen. A tenger, amely valamikor szeliden ringatta a kosárban kitétt gyermek-Mózeszt, most bizonytalanságban rettegő emigránsokat visz a hátán nem ismert népek, viszonyok és körülmények közé; a tűz, amely valamikor fénylő szekeren Elijahú prófétát az égbe repítette, imaházakat, békés otthonokat, buzakalászokat és narancsligeteket perzsel. A kard, amely valamikor a hős Dávid kezében az úr nagyobb dicsőségének védelmére szolgált, ártatlan gyermekeket végez ki, csak azért, mert zsidónak születtek. Bombák robbanásától hangos égiháború a szellem betegségével párosultan ragadja tömegesen áldozatait és ki tudná az ártatlanul vízbefulók és megkövezettek számát? És a nép, amelynek az úr a pásztora, riadtan kérdi mindennap: „*Ki fog nyugton élni és ki bolyongva; ki csendben és ki nyugtalanságban; ki boldogan és ki sanyarogva; ki szegényen és ki gazdagon; ki lealázva és ki felmagasztalva?*”

Itt az ideje, hogy a *bűnbánat*, a *könyörgés* és a *jótett* elhárítsák a rossz végzetet!

A bűnbánat: azért, mert nem láttuk és nem akartuk idejében meglátni, hogy az emberi fejlődés — sub specie aeternitatis — nem tűri meg a mimikriséget. Azért, mert a liberális korból ránkmaradt asszimilációs ideológiát, amelynek akkor talán egy bizonyos határig meg is volt a létjogosultsága, a megsemmisítés határáig fejlődő mimikri-lénné alacsonyító elvtelenségig akartuk fejleszteni. Azért, mert az indokolt zsidó büszkeségtől távol álló parvenű proccságtól volt hangos a zsidó utca. Azért, mert nem akartuk meglátni, hogy Erec Jiszraelben a zsidóság legjobbjai az emberi ethosz legmagasabb fokáig emelkedve az egész zsidó nép számára építik a jobb és szebb jövőt. Azért, mert túlságosan hittünk az anyag hatalmában és elvesztettük hitünket a szellem uralmával szemben. Azért, mert elmulasztottuk, hogy a zsidó ifjúságnak zsidó ideált adjunk, mert elidegenítettük őket tudatosan a zsidóságtól, úgyhogy ma idegeneknek érzik magukat a zsidó közösségben. Azért, mert díszes templomokban őriztük a formát, a zsidóság életet adó profetizmusa nélkül. *Azért, mert sok a mi bűnünk a zsidósággal szemben.*

A könyörgés: nem az idegenek és az üldözők hatalmasaihoz; nem kegyelemmorzsáért; hanem könyörgés a Sorshoz és annak Intézőjéhez, hogy adjon elég erőt a nagy harc megvívásához. Egy egész világ indított háborút ellenünk; mi azt nem akartuk. A békéhez kettőnek az akarata szükséges, a háborúhoz elég egyé. És bárhogy akarjuk mi a békét az egész világgal, a ránk irányuló gyűlölet és megalázás háborúba kényszerít bennünket. Nem az ágyúk és nem a bombák háborújába, hanem ismét a szellem arzenáljainak döntő csatájába. Meg kell találnunk a helyünket az emberiség azon részének oldalán, amelyből még nem halt ki a humanizmus iránti érzék, az igazi demokrácia, az emberi egyenlőségnek nem hangoztatása, hanem gyakorlása. És ott, ahol legjobbjainkat fegyverrel támadják — Erec Jiszraelben — a nagy csatára akkor is, ha annak eldöntéséhez fegyveres erő kell. Nem a támadás, hanem az elszánt akaratú védekezésnek biztos kezébe letett erő. Könyörgés a Sorshoz és annak Intézőjéhez, hogy a súlyos megpróbáltatások ne vegyék el a hitüket a jobb jövőbe és a jobb emberbe. Könyörgés, hogy a megpróbáltatások vaskohójának tüzeiből megacélosodva és megtisztulva kerüljünk ki.

Az áldozat: nem a szegény ma üldözött egyedekért,

nem azokért, akik a kérlelhetetlen sorscsapások sorrendje szerint előbb kerültek sorra, hanem mindannyiunk együttes kollektívumáért. Áldozat, nemcsak anyagiakban, hanem az opportunus intellektualizmus kényelméből is! A megszokott és átöröklött eszmekörből is; az álbiztonságot nyújtó, hamisnak bizonyult ideológiákból is; a más országban élő zsidóság iránt érzett idegenségérzethől is; a személyi érdekeket látszólag védő percnyleg lehetséges splendid isolationból is; a fájdalomtól is, amely a lelkünk mezeit benőtt bozotok kitépésével jár és abból a fájdalomtól is, amivel az évszázadokon át meggörnyedt hátgerinc kiegyenesítése jár. *Áldozat minden téren, anyagiakban, szellemiekben, szívből és lélekből, fanatikus hittel, prófétai tisztasággal, töretlen erővel, bizakodással és kitartással, elvcs meggyőződéssel és annak erejével.*

És akkor az elkövetkező esztendő egy szerencsésebb, nyugodtabb, boldogabb és emberibb jövő felé fogja vinni a meggyötört, sanyargatott és megalázott zsidó nép hánytvetett hajóját.

Lesana tova tikatévu!

FELEKI SÁNDOR:

KIHALT TEMPLOMOK

*Hazánkban szerte bús templomromok,
Padlójukat ellepte gaz s homok:
Akárhánynak bizony ajtója sincs
S ha van, dülöng, hiányzik a kilincs.*

*Nem hangzik bennük kántor éneke.
Szelek sírása száll csak ég fele.
A frigyszekrényen bársony rongycafát,
Közöttük egy ijedt egér szalad.*

*Pár rozzant pad gubbaszt még szerteszét
S hallgatja a Halál szótlan neszét.
Rajtuk tépett imakönyv itt-amott,
Akik lapozták, tán már mind halott.*

*Nincsen kíváncsi, aki erre tér,
Csak a padlásra száll pár denevér
S a boltozaton át eső pereg,
De félve kerülnek az emberek.*

*Ó, hány hívő, ki itt imádkozott,
Koldusszegény lett, sorstól átkozott.
Bolyongnak hontalanság útjain
És életük csupa gond, csupa kín.*

*Vagy nem kell már nekik kenyérfalat,
Pihennek csöndben, rozzant kő alatt. —
Hány üres templom, hány szétszórt család!
S a gyűlölség, a lelketlen, galád,
Tovább üvölti lázító dalát.*

Házasság Örkenyi Strasser István reliefjei. Születés
A Múcsarnok családvédelmi kiállításának szimbolikus domborműveiből.

ÖRKÉNYI STRASSER ISTVÁN

A történelem üteme ma — a repülőgépek, a távolbá-
látás és a rádió korában — *mérhetetlenül gyorsabban ver,*
mint az elmúlt évszázadokban. Ez magyarázza meg, hogy
napjainkban egy-két hónap, vagy néhány év jelenségeiben
már felismerhetjük *ugyanazokat a történelmi tapasztalato-*
kat, amiket régebben csak évszázadok történéseiből szűr-
hettünk le. A középeurópai zsidóság iszonyatos krízise,
amely őket emberi, polgári jogaiktól megfosztja, kereseti
lehetőségeiket megbénítja, kulturális pozíciójukból kiszorítja,
— *egyszerre közel hozta hozzánk az emancipáció*
előtti évszázadokat, mondhatni évezredek, amikor a gettó-
sorba kényszerített zsidóság fuldoklott a kenyértelenségben
és szellemi törekvéseinek minden energiájával *egyetlen*
zászlóként a Törvénytannal lobogtatta, amiben csaknem
minden képessége kimerült. Ellenfeleink, híralóink a XVIII.
századtól kezdve mindig felhánytorgatták, hogy mit hozott,
mit alkotott a zsidóság a *képzőművészetben?* Erre a fele-
letet csak a XIX. századtól kezdve adhattuk meg, amikor a
felszabadult zsidóság *olyan tehetségeket termelt* ki magából,
— amelyre minden nép, minden felekezet büszke lehet, —
olyan is, amelynek ily irányú szellemi erő kifejtésére a külső
körülmények nem raktak évezredekre bilincset, mint reánk.

A magyar zsidóságnak ilyen kiváló fia Örkenyi Strasser
István szobrász. Művészete a magyar zsidóság lelki világában
gyökeredzik. Szentesről, ebből a tipikusan alföldi városból
való, kisvárosi tisztviselő gyermeke, aki a gimnázium pad-
jaiban kezdett faragni, formálni, azután — útiköltség híján
— *kerékpáron jött fel a fővárosba.* A képzőművészeti fő-
iskolán Sidló Ferencnek volt a tanítványa. A tanulás és
dolgozni akarás erőfeszítő évei után — most kezd kiala-
kulni. Már az előbbi években is több kitüntetésben volt
része, a fiataloknak ezévi Szinyei Merse kiállításán pedig
egyik női figurájával az *első díjat* nyerte el.

A végigtekintés Strasser István művein, meggyőz min-
ket arról, hogy egy egészen kiváló, rendkívüli tehetséggel
találkoztunk. Művészetét nem lehet egy szóval jellemezni:
gótikus, romantikus, realista, heroikus, patetikus és szerény.
De van mindezekben egy közös vonás: a lelki élet piasztikus
ábrázolásának tökéletessége. Ez az, ami Strasser minden
művének közös jellemvonása.

Vannak kiválóan sikerült művei között olyanok, ame-
lyek a gótikus szobrászat legszebb alkotásaira emlékeztet-
nek. De világért sem szabad ezek alatt merev, kiaszott
alakokra gondolni. A művészettörténet már régen szakított
azzal a téves felfogással, hogy a gótika a természetből való
elhajlást, merev scolasticizmust jelentene, — ez legfeljebb
a rossz gótikára jellemző. De ha a chartresi, rheimsi vagy
bordeauxi dóm szobrait nézzük, nem találunk ott sem
merev, sem sovány, sem beteges alakokat, sőt azok az
emberi formák és az azokat takaró redőzetek reális kikép-
zését annyi bájjal és annyi természetességgel tüntetik fel,
hogy egyenesen a Kr. e. 500 körüli görög szobrászat alko-
tásaira emlékeztetnek.

Ez a gótikus jelleg jellemzi Strasser legszebb figurái
egyikét: a „Beatrice” női tanulmányfejet. Ugyanez a komoly,
áhitatos, átszellemült lélek tükröződik vissza a zsidó
múzeumban őrzött „Rachel” (Melléklet) női tanulmány-
fejéből is. *A szenvedő zsidó nőnek ennél megindítóbb*
portróját a plasztikában nem ismerem. A lefogyott arcból
kidülledő szemgolyók úgy parázslanak és égetnek, mint
ezerévek mártírúma. Az ajkak félig sóhajtásra nyílnak —
„Rachel siratja gyermekeit”, akiket pusztítanak, szám-
űznek. A strassburgi dómnak híres párdarabján: a Ecclesia-
Synagoga szimbolikus szobrain, a Synagógára ezt a fejet
kellene tenni.

A kolduslány (Melléklet) az emberi testnek és a lélek-

Veronika

A könyv leánya (vázlat). A Műcsarnok Nyomtatványkiállításán szereplő könyv-szobor Örkényi Strasser István szobrai.

Veronika

festésnek megrázó portréja. Lefogyott, kis verébtestével áll előttünk a koldusleányka; vékonyka ruhája éppen csak takarja alakját, érezzük a fázást, amely arra készteti, hogy kezét testéhez szorítsa; kidülledt szemei a messzi távolba sóvárogznak megváltásért.

Hasonló zsánerű a „Gond” c. szobra. (Melléklet). De ez a fej már túl van a néma szenvedésen; elfáradt arcából a gondolkodás, a tépelődés, a jövő útjainak keresése sugárzik ki. A testnek és léleknek csodás összhangja bontakozik ki az „Anyaság”-ból. (Melléklet). Néhány vonással rakta fel a deformált, nehézkes testet, s a nő szemei nemcsak a fáradtságot, de a jövő bizonytalanságától való félelmet is kivetítik. Tartózkodó pózának lélekből fakadó bensősége, a fejnek komoly, áhítatos, mondhatni átszellemült kifejezése az, — ami azt az ülő női alakot jellemzi, amellyel Strasser a Szinyei Merse társaság első díját nyerte el. „Veronika”.

Részben ugyanebbe a csoportba tartozik Strasser relief-sorozatának egyik képe: „Tiszteld apádat és anyádat” (l. 241. old.). Kezet fogva lép a fiú és a leány szülőapja elé. Testüknek tiszteletteljes meghajlása, arckifejezésük meghatározó, de fiatalos komolysága érzékelteti, hogy most kapják a tíz ige e szent parancsolatát. Strasser művei között talán ez a legjellemzőbb arra, hogy miként lehet egyszerű eszközökkel a legnagyobb hatásokat elérni. Egy minimális vonaleltérés elegendő ennek a nagy művésznak arra, hogy megkülönböztesse a fiú és leánytestet és az arcnak, helyesebben a homloknak gömbölyítése választja el a testvérpár hasonlatosságát.

Tud Strasser plasztikusan reális is lenni. Egy-egy férfitanulmányfeje a modellirozás realizmusával egyenesen a sajtók korából való híres egyiptomi bazalt fejre emlékeztet.

Nemesen patetikus, erőteljesen duzzadó a *Mózes-relief* (l. 236. o.), ugyanilyen hatású a Herzl emlékmű-tervezet (231. o.), az egyetlen, ahol a férfitest izomzatát teljes erejében dolgozta ki. A kezeknek és lábaknak harmonikus lendülete átmelegíti az arctekintet elfogódott, de azért határozottan parancsoló színezetében. Érezni lehet a vezéri hivatottságot, de az azzal járó felelősségérzést is.

A művész sokoldalúságának kiváló bizonyítéka a „Születés” és a „Házasság” reliefje (229. oldal). Szemünk megakad a ruharedőzet tökéletes alakításán és azon a nyugodt arckifejezésen, amely ezeket az alakokat eltölti. Újak és mégis ismerősek! Hol láttuk a léleknek és a testnek ezt a tökéletes harmoniáját? Az athéni szarkofágok reliefjein!

Ez a nagy művész egész ember is. Lelkének vetületét megismerjük költeményeiben is. Mert ő egész lelkével teremt és alkotó munkájának fáradsága után így pihen meg:

„Kész a mű, már mit ér? — lelkem nem pihen.
Borus szemekkel úgy bámulok beléd,
Mint gyarló művén gyötrődik az Isten.”

*

Lehetséges-e, hogy Strasser István népét visszakergetésük a gettóba?! Lehet-e, hogy megakasszák azt a fejlődést, azt a magyar fejlődést, amely ilyen művészt bontakoztatott ki? Mégis csak a XX. században vagyunk! S nekünk magunknak kell tudni, hogy csak akkor őrizhetjük meg szellemi integritásunkat, ha az újra tornyosuló nehéz viszonyok között is biztosítani tudjuk az utolsó 150 év eredményeit, ebben a vonatkozásban azt, hogy kultúra nincs művészet nélkül. Hogy tisztelni, élvezni és gyakorolni tudjuk a művészetet.

DR. MUNKÁCSI ERNŐ

DR. LÖW LIPÓT: KENYÉRKERESETÜNK

אבינו מלכנו כתבנו בספר פרנסה וכלכלה

Mi Atyánk, Királyunk! Írj be minket a családunkat eltartó tisztességes kereset könyvébe! — fohászkodunk az őszi ünnepsor lelket vájó, lelket rázó imáiban. Valóban nem maradhatott el a családot tápláló kenyér utáni esdő imánk az Ég kegyelmét áhító litánia hosszú sorából. Mert a zsidónak mindig súlyos kérdése, mindig égető problémája volt a *parnószo*, a zsidónak a családját eltartó, a zsidóság jövőjét alapozó *tisztességes, becsületes kereset*.

Érdekes, történelmet kifejező szó ez a *parnószo*. Egyik származéka a „*parnesz*“, ahogy sokhelyt a község fejét, a zsidó közület vezetőjét nevezik. Sokszor, bizony nagyon sokszor kellett, épúgy mint ma, az egész közületnek az egyes tagja létfenntartásának kérdésével foglalkoznia. Ez is bizonyosága, hogy tán sehohsem ismétlődik az évszázadok során a történés annyiszor, mint ép nálunk. Nem csoda, hisz semmi sem oly állandó, mint a gonosz gyűlöletnek visszatérte. Ezért volt sokszor a *parneszek* feladata a hívek *parnószoja*.

Az évezredek folyamán a köröttünk élők minduntalan váltatták velünk *parnószo*nkát, kenyérkeresetünket. Az 1938 : t.-c. e tekintetben nem új, hanem ősrégi, kitaposott utakon jár, mint ahogy אין הרש תחת השמש egyáltalán semmi új nincs a nap alatt.

Mikor már Szent István korában mint földművelőknek jól ment sorunk, kétkézi földműves munkánk számottevővé vált, akkor a pénzügyletre szorítottak. Később az olasz, német bankároknak konkurenciánk nem volt kívánatos, erre rátereltek a nem céhbeli iparokra, nem céhbeli kereskedelmekre. A múlt században meg szívesen turatták ismét a földet velünk. Hazánk *háborúelőtti mezőgazdasági fellendülése például elismerten jórészt a zsidó bérlők és birtokosok műve*.

Bizonytalan jövőnk sötétsége már egymaga is igen súlyos helyzetet teremt. De megnehezíti ügyünket annak az „átkos“ liberális kornak a szabadsága, mely után ez a viszakozó középkori sötétség reánk zúdult. Nem csupán az új kor gyűlölet-korlátozta szűk megélhetési lehetőségeinket fájlaljuk, de *siratjuk egyben a jogegyenlőség, a szabadforgalom, a szabadság elvesztését is*. Hisz a világtalanul születetről mondják, hogy sokkal kisebb lelki megrázkodással viseli el sorsát, mint az, akinek szeme elől felnőtt korában tűnik el a világ ragyogása. *A mi szemünk is felette hozzászokott a szabadság világosságához, semhogy ne sirasuk elvesztését*. És ha most siratjuk, zsidó módra könnyezünk érte. Nem csupán az fájt, hogy ismét a *sárga folt* viselete, a gettó szűk házköre fenyegetnek, hanem össze-szorítja szívünket, hogy a *középkori gazdasági intézmények*, a felújított céhek, a közigazgatásított közgazdaság szükség-szerűen maguk után vonják ez országnak, vérünkkel védett hazánkunk a világ gazdasági versenyéből való kikapcsolódását, kulturális és gazdasági elkülönülését, visszamaradását. Mert már a határokon belül is *sokkal bonyolultabb egy ország gazdasági élete, semhogy közigazgatási eljárással akár 400.000 ember eltartását, akár 15.000 kenyérkereső szímatos munkáját, dolgozó szakértelmét egyszerűen hideg vassal, rideg rendeleteket író hideg tollal ki lehetne belőle operálni*.

*

Mely *parnószo*kából zártak ki és miféle lehetőségek vannak még számunkra, gyermekeink számára?

A közigazgatási pálya biztos megélhetése amúgy is csak nagyritkán rejtett zsidó számára életlehetőséget. Vele egyívásúak, hozzá teljesen hozzáhasonultak a közigazgatásított

gazdasági szervezetek nyújtotta munkakörök: a nyílt és a rejtett állami vagy másféle közületi vállalkozások, egykezek. Szívünk mélyén aggódva figyeljük, hogy hazánk gazdasági életét miképp fogja megterhelni, megbénítani, ha a minden egyéni versenyt csírájában elfojtó protekcionális rendszer — ha csak egy időre is — döntő befolyásra jut a gazdasági életben is.

A magántisztviselői pálya, mely különösen a XIX. század második fele óta a kapitalisztikus gazdasági rendnek — mondhatjuk — szomorú velejárója, elég szép számmal adott zsidónak kenyeret. Az 1938 : XV. t.-c. egyik sarkalatos tétele e főfoglalkozási águnk zsidótlanítása. Sokakban él az a felfogás, hogy e pályának minden kezdője tarsolyában hordja a vállalati vezér marsallbotját. A XX. század társadalmi fejlődése mégis azt mutatja, hogy a nagyvállalati magántisztviselői kar zöme mindinkább a nagyvállalati munkásosztályhoz hasonul. E két osztály közeledik egymáshoz. A köztük lévő válaszfal szűnik, mint ahogy a természettudós ma már alig látja a fizika és a kémia között régebben feltételezett határvonalat. Valóban emelkedik a nagyipari munkásosztály szintje. És hozzátehetjük, hogy *nem kis részben azoknak a szívós harcoznak eredményeképp, lassan beérő gyümölcseképp, miket a munkásszervezeteknek sokszor zsidó vezetői a XIX. század közepe óta ember-*

Örkényi Strasser. István: Herzl-szoborvázlat
(Patai József Herzl-könyvének ajánlva.)

Örkényi Strasser I. : Beatrice. (A Műcsarnok kiállításából)

feletti kitartással a bibliánk tanította emberiség érdekében és jegyében vívtak.

És amint a *magánhivatalnoki kar* — mint mondani szokás — elproletárizálódik, ugyanígy romlik le az úgynevezett *akadémikus szabad pályák* nagyszáma is, hol hitfeleink tekintélyes tömege kereste eddig kenyerét. Bár e pályák fölött a lélekharang már régen megszólalt, kormányunk a halódás e mértékével és iramával még sincs megelégedve, legalább velünk akarja az új törvény révén e kenyérkereseti lehetőségeket gyorsított ütemben elhagyni.

Az eddigi szépszámú zsidó földbirtokos és bérlő mellett mindinkább csökken a zsidók számára az önálló kereskedelemnek kenyérkereseti lehetősége. Akár a terménybegyűjtő, akár az árueosztó, akár a hazai rög gyümölcését a külföldön elhelyező kereskedelemre gondolunk. A magyar vidéki élet elszegényedése, pauperizálódása, az egykor hatalmas vidéki bankok osztaléksorvadása, a rettenetes falunyomor egyenes folyományai a vidéki önálló kereskedelem e megszüntetésének. Az irányzat töretlenül halad tovább, még ha nyomában, akár a török lova lába nyomán, fű nem is nő többé. „*Tut nichts, der Jude wird verbrannt*” a jelszó és ez minden más magyar nemzeti érdeket elhomályosít, még a nyomon követő gazdasági pusztulást is elhalványítja. A *szegedi paprikakereskedelem* szabályozása révén például hány százezernyi pengő haszon kerül el évenként Szegedről a fővárosba és fog hiányozni ezentúl az Alföld metropolisának adóalapjából éppúgy

mint a kisipari munkát juttató egyéni fogyasztás köreiből vagy a helyi pénzüzetek betéteiből.

A jövő fejlődése előre természetesen nem határozható, nem szabható meg sem nálunk, sem a külföldön. A hazai 400.000 zsidónak új keresetekben való elhelyezkedése kétségtelenül új, eddig ösmeretlen síkra tereli majd az ország társadalmának fejlődését is. És ez be fog éppúgy következni, mint ahogy a múlt század felszabadító rendelkezései nyomán az egész magyar társadalom előnyösen érezte a hazai zsidóságnak a gazdasági életben tevékenykedő, erjesztő szerepét. *Számtalan irányban fog hiányozni ez az egészséges, lüktető gazdasági életet teremtő, versenyt keltő élesztő.* Hogy hazánk szempontjából hová fog vezetni ama számtalan tilalom, miket a mi életlehetőségeink megszüktetésére léptetnek életbe... ugyan ki tudja?

Nem lehet e helyt felsorolni és megnevezni a számtalan önálló és nem önálló pályát, foglalkozást, miket a statisztikai hivatal a hozzá befutó adatok alapján nyilvánosságra hozott. Csak nagyjában utalhatunk arra, hogy a sok bizonytalan tapogatódzásban a külföldön és nálunk kialakult az a vélemény, hogy mindenképp a kétkézi munkának a nyelvtudással kell párosulnia.

Mindig soknyelvűek voltunk. A gazdasági országhatárok leépítése, a világpiac terjedése folytán az általunk évszázadokon át űzött német mellett és helyett az *ujjászülető héber, a környékbéli államok nyelvei ép oly fontosak, mint az angol, francia, olasz meg a spanyol.* Azon kell lennünk, hogy ezekben kellő oktatást tudjunk a jelentkezőknek nyújtani.

A kétkézi munka ép úgy jelenti a *kisiparit* és a *gyárit*, mint a számtalan tagozatú *mezőgazdaságit*. Iparkodnunk kell az új kenyérkeresetet legelőször is megszerettetni azzal, ki magát elég erősnek és komolynak érzi egy a számára új szakma megtanulásához. Mert az új kenyérkereset szakmatudást, szakmaösmeretet és szakmaszeretet követel.

Egy-egy ipari szakmának űzése, de már megösmerése is, sokféle lehetőséghez, számtalan előíráshoz kötött.

Az *ipari pályára* menőnek természetesen tisztában kell lennie az általa elérhető céllal: a hazai törvények és rendeletek előírta képesítés elnyerésére törekszik-e, ami rendszerint különféle hosszú időtartamhoz, többnyire több évhez és sok formasághoz kötött vagy pedig egy határozott más életlehetőséggel kapcsolatban csupán kiképezni akarja-e magát, mely esetben egy ipari szakma alapos elsajátításának tartama kizárólag az egyén képességétől és a tanulási tehetőségeitől függ.

A tanulási időtartam a *mezőgazdaság* különféle ágában más és más, de természetesen kötve van a mezőgazdasági munkálatoknak idényszerű váltakozásához. E téren a kitűnő szakiskolák mellett a környékbéli *gazdabarátaink* készséggel nyújtanak majd *gyakorlati kiképzést*.

Nevelni és segíteni kell egymást és az elért tapasztalatokat egymással közölni. Mert meggyőződésünk és erős hitünk, hogy már egymagában az a tudat, hogy a tornyosuló felhők láttán sem kell erős, megszervezett összetartás mellett fejünket, reményünket elveszteni: *ez a tudat egymagában önbizalmat serkentő, hitet mentő, életet adó!*

Még ha a hatalom birtokosai velünk — kisgyermek módjára — emberi jogainkkal odaadó-visszavevősdit játszanak, mi ekkor is isteni hitünkben erősödjünk. Abban az emberiség történetével egyidős hitben, mely a sok évezredes szenvedésünk hatására minden étkezésünk után ajkunkra adja a forró imát: *הרחמן הוא יפייסנו בכבוד* *Ő a könyörületes, akinek köszönjük, hogy בכבוד tisztességben, megbecsüléssel üzhetjük a családjunkat eltartó, hazánkat szolgáló parnószónkat.*

PETERDI ANDOR: AVROMELE ELSŐ ROS-HASONÓJA

A hajdani Nyitra- és Pozsony vármegye határán búvik meg az a község, ahol Avrumele megszületett. Édesanyja mesélte neki, hogy milyen gyönyörű májusi hajnal volt születése idején. A kertre néző ablaküvegek csillogtak, a madarak éneke behallatszott a szobába s úgy hallgatta a kórusból jobban kicsengő énekeseket. A fény, a madárdal és a fájdalom valahogy egybeolvadt s az anyai szív a boldogság terhével várta az élet misztériumának azt a pillanatát, amikor főharsan az új emberpalánta sírása. Mert kín és gyötrelmek közepette, sivalkodással és sírással indul meg minden új élet és mint ahogyan vihar keletkezik és újra kiderül s a termő tájak mosolyognak a kitisztult égtáj felé, úgy pihen a szülőanya boldog mosollyal, mikor már hallja a csecsemőjét s rája tapad a szeme.

— Igen, fiam, — imigyen mesélte Avrumele édesanyja nem is egyszer ama májusi hajnalról, — különös volt az: csupa fény és madárdal... És a bába, a jó, a derék szlovák Kalamenka Mária ott sürgött, forgott egy átvirrasztott hosszú éjszaka után s mesélt, régi históriákat, amiket átélt dicsőséges bábáskodása során. Volt úgy — beszélte el többek között az öreg Kalamenkáné —, hogy egy asszony születése pillanatában egyszer csak zajtalanul megnyílt az ajtó s egy halványan megtörli verejtékező homlokát, két kezével megáldja. Azután úgy eltűnt, hogy észre se vették. És e tünemény után két buksi ikergyerek született.

És a bába nem fogyott ki az ilyen és hasonló történetekből, közben össze-össze kulcsolta tenyerét, mintha imádkozni akart volna, s meglátszott rajta, hogy hisz ama felsőbb hatalmakban és csudákban, amiket senki nem tud megmagyarázni. Jámbor és hívő lélek volt s foglalkozását is valami felsőbbrendű valaminek hitte, amelyhez a jó Istennek is köze van, mert úgy érezte, hogy csak neki tartozik felelősséggel, neki, aki az életet adja s eme szent teremtsébe neki is cselekvő szerepe van. Szerinte minden bába Isten elé kerül egyszer s az Úr ráolvassa ott a hibáit és erényeit s aszerint kapja meg a helyét a mennyországban.

Mindezeket Kalamenkánétól tudta Avrumele édesanyja. A vajudás hosszú éjszakáján vallotta ezeket. Később, mikor már a fiú értelmesebb volt, az anya elmesélte neki ezeket s így ismerte meg Avrumele Kalamenka Máriát, az ő bábáját, akit az anyakönyvbe is beiktattak s így a születési bizonyítványára is rávezették és valahányszor ez a hivatalos okmány a kezébe kerül, a jó Kalamenka Mária nevét is olvasta rajta, aki ama májusi hajnalban bábáskodott körülötte s vigyázott bimbónyi életére.

De Avrumele akkori életéből éppen csak annyit tudott, amennyit az anyja közölt vele és amennyire vissza tud emlékezni legelső eszméléseire; úgy tudja, hogy az első íz, amit értelemmel fölfogott, a kávé íze volt. Arra határozottan emlékszik, hogy milyen különösen jó valami volt, amikor kanalanként itatták kávéval és ez az asszociáció mindig föllobban benne, valahányszor jó kávéval iszik az életben. Ezenkívül az első lépéseire is emlékszik. A hősiesség, a bátorság érzése hevítette, úgyszólván lelkendezett, ahogy meg tudott állni egyhelyben s ahogy el mert indulni az anyai nógatásra, előrenyújtott karjai között. Már akkor nyiladoztak körülötte a csodák. Mindent megbámult, ami csak ott rajzolt körülötte. A felnőtt embert, az Ancsát, aki óriásnak tűnt előtte, amikor fölkapta és ölébe vette. Hallotta a furesa és félelmes tehénbögést az udvarból s úgy rémüldözött e hangtól, később már látta is a tehenet a konyhaajtóból, amikor az istálló felé hallagott. A szarvak tűntek fel neki a legélesebben. Milyen furesa az a két hegyes valami s szeretne volna megfogni, megsimogatni. ké-

sőbb már nem is félt tőle, meg akart vele ismerkedni. Már tudta, hogy nem hánt az senkit s Ancsa egyszer bevitte a karján az istállóba s ráültette a tehénke hátára s úgy fogta s ő a kis tenyerecskéjével simogatta a hátát, azután paskolta is, de mégis félt, ám hogy az Ancsa erős keze fogta a derekát, félelmét ez a tudat legyűrte. Így ismerkedett meg lassan valamennyi háziállattal: a kakassal, a tyúkokkal és a kutyával. Házuk eresze alatt több fecskefészek volt. Ott nézegette a röpködő, csicsergő madarakat s úgy szeretne volna azokat is a tenyerébe venni és simogatni... Avrumele mindent, amit meglátott, állatot és tárgyat egyaránt, csak simogatni szeretne volna. Csordultig volt a szive jószággal és szeretettel.

Az első ünnep, amely különös és mély hatással volt rá: a Roshasonó s az utána következő Jomkipur ünnepe volt. De különösen az előbbi, mert akkoriban kapta az első héber leckéket, már tanulta az Olef-Bész, Dálet különös írásjeleit öreg tanítójával, aki ha magyarázott, örökké simogatta a szakállát s ha javítás nélkül olvasni tudott néhány betűt, elégedetten biccentett bozontos fejével:

— Jól van Avrumele, egészen jól.

S egy ilyen jól sikerült leckeóra után magyarázta el neki a Roshasonó ünnepet. Elmondta, hogy mi történik e szent ünnep alkalmával az Isten országában, ott túl a felhőkön és túl az égen és napon.

Igen, az öreg reb Jankev Beer ébresztette fel benne az ünnepek tiszteletét, amikor elmondotta, hogy mi történik

*Az ifjúságért
(budai Goldberger Leó 60 éves születésnapjára)*

Örkényi Strasser István: Akéda.

égen és földön Roshasonó idején. Mintha most is látná az öreget, mutatóujját a magasba szúrva beszélt:

— Ilyenkor nyílik meg ott fent a három könyv, jól véd az eszedbe: a születések könyve, a cselekedetek könyve és a holtak könyve. Mert mindenkiről meg vagy írva, hogy született s hogy életében mi rosszat, vagy jót cselekedett s elhalálózása idején bejegyzik nevét a halottak könyvébe.

Tágranyílt szemmel hallgatta Avrumele az ősz tanító-mester szavait a mennybéli könyvvitelről s bátortalanul kérdezte:

— Én is be vagyok már írva valamelyik könyvbe?

— Be vagy írva, fiam — felelt reb Jankev — a születések könyvébe. A cselekedetek könyvében — folytatta az öreg — bizonyára tiszta még a lapod. Mert hiszen nem volt időd még se jót, se rosszat elkövetni ezen a földön. Gyerek vagy még. Most ismered meg az Írást, most tanulod a Törvényt, ami megszabja, hogyan kormányozd életed hajóját jó és rossz időben.

Ilyen komolyan most beszélt először tanítványával reb Jankev s az nagyon meg volt illetődve. Most tudta meg, hogy őt is számontartják a magasabb hatalmak. Most ismerte meg Isten dolgozó irodáját, három nagy könyvét, amelybe angyalok iktatnak, jegyeznek, rubrikáznak... Roshasonó ünnepe, teljes jelentőségében bontakozott ki lelki szemei előtt.

Az értelem jelei: a betűk, így jegyezték el a tudással és szellemmel s a mennybéli könyvek, a becsületes és hívő élet számára, mert reb Jankev ezt így akarta. Saját lelke szerint formálta meg Avrumele világszemléletét, amely mit sem változott azóta sem.

Így vált első emlékezetes ünnepévé Roshasonó, ilyenkor tűnik fel emlékezetében reb Jankev, a mestere, ilyenkor nyílnak meg az egek előtte s látja a mennyei nagy sürgést-forgást, az angyalok munkáját ama nagy könyvek fölé hajolva s amikor ez ünnepen a templomba lép s az imakönyv héber betűsoraival olvassa, úgy érzi, hogy mögötte áll reb Jankev nagy szakállát simogatva s egyre hajtogatja:

— Jól van, Avrumele, egészen jól...

S ezek után reb Jankev bizonyára jól van elkönyvelve a mennyei három könyvben. De Avrumele, aki azóta maga is már fehér fővel imádkozik? Ki tudja, hogy van elkönyvelve?

Ha jól, úgy azt is reb Jankevnek köszönheti, aki Avrumelét a becsületes, az Írás szerint való hívő életre tanította.

CSERNICHOVSKY: A HARANGOK

— BALLADA —

Vésztjósuló harang kong a toronyban:
Bam-bam! Bam-bam! Bam-bam! —
Elesett a város! Vérszomjas kozákok
A község fait, lányait levágták,
Széthordta a nép zsákokban a zsákmányt.

Két napig a hullák utcán heverték,
Harmadnap bedobták szennyes gödörbe,
Mégfertőzték a szentélyt (a Tóratekerceket
Disznóganajjal gyalázva, gyötörve) —
S tornyot emeltek rá, magasat, fehérét,
Belehelyeztek csengőt és harangot,
S lön, mikor a pápa imába mélyedt,
Ráfelelt a hang a harangban:
Bim-bam! Bam-bam!

S hallá a harminchatból egy szent,
S ősz-éji ködben a templomba ment,
Ment és mondá a halottas imát:
„Jiszgadál... Dicsértessék világokon át...“
S hogy befejezte, — ott állt egymaga,
Kívüle senki, csak az alvó éjszaka —
Búgott a harang a magas toronyban:
S rácsengtek a csengők a templom tetején:
„Omén! Omén! Omén!“

S hallá a pápa és sietett oda,
Mögötte tömegek remegve léptek,
És eljött a püspök, a püspöki érsek, —
Szentelt vizével, — Varázslat? Csoda? —
És daloltak titokzatos énekeket,
Hogy gyógyítsák a harangot, a beteget, —
Ráfelelt a harang a magas toronyban
S a csengő is mind,
Kegyes parancs szerint:
Bim-bam! Bim-bam!

De éjjel, midőn az éjfél imára kel,
Im megujult a jel:
Ujból nyögött a harang a magas toronyban.
S nyögtek a csengők is a templom tetején,
Bús zengéssel, mint komor, bús remény:
„Omén! Omén! Omén!“

Patai József fordítása.

Örkényi Strasser István: Portrék.

KLEIN SÁMUEL PROF.: HÉBER LITERÁTUS NAGYKANIZSÁN

Bármilyen hihetetlennek lássék is, — az is volt egyszer, legalább az 1845—1877. évek között Nagykanizsán. Az illetőt *Löwy Józsefnek* hívták és működésének nyomaira több helyen is akadunk.

Figyelmessé lettem rá *Krausz Sámuel* professzornak a *Blau-Emlékkönyvben* közzétett „Az Aruch completum segítő emberei” című dolgozata által, ahol is a 160—1. lapon tanakodik, ki is az a Kohut-féle Aruch I, 97. lapja egy jegyzetében említett קאנישא סעיף סעיף קאנישא; végül pedig azt véli, „hogy tanítóféle ember lehetett” stb., anélkül azonban, hogy közelebbit mondhatna róla.

Megállapíthatom, hogy nincs szükség efféle sejtésekre, mert a nevezett egyénisége elég világosan áll előttünk. Kezembem van egy kis füzet, mely *Hirsch B. Fassel* volt nagykanizsai 1864. 9. 17. napján elmondott beszédét tartalmazza: „gehalten bei der Moses Montefiore-Feier” annak emlékére, hogy egy évvel azelőtt, pontosan az ómerszámlálás 17. napján Montefiore Konstantinápolyba utaztában a nagykanizsai zsinagógában Mincha-imát mondott és a szegények gyámolítására 300 frankot ajándékozott. Ezt az eseményt a hitközség egy a zsinagógában felfüggesztett héber-, német- és magyar nyelvű emléktáblával örökítette meg és ebből az alkalomból mondotta el a főrabbi az említett beszédet, melyben kissé túlzott színekkel ecseteli Montefiore Móse működését az összzsidóság javára, őt Móse rabbénúhoz hasonlítván.

Magát a prédikációt azonban a nevezett füzet 3—4. lapján egy משה בן יוסף felírású héber poéma előzi meg, melynek szerzője *Josef Löwy*. A szerző nevét ez a megjegyzés követi a sor alatt: „Obige Vision wurde vom Verfasser im Jahre 1845, nach der Rückkunft des Gefeierten von Petersburg gedichtet”. A „látomás” szépen gördülő héber versekben az örök vándort festi, akit a gyűlölet nyi-

lai érnek; de ime egyszerre védő-angyal jelenik meg: Két szárnyával Keletre (Damaskusba) repül, kettővel Északnak (Petersburgba) tart, kettővel pedig a bűntelent védi. Az angyal nem egyéb, mint Montefiore, akit a vers szerzője nem csupán az első Mósehoz hasonlít, hanem egyszerre hozzá még Móse ben Majmunhoz, meg Mósé Mendelssohnhoz is! — Ha egyet lapozunk a kis füzetben, mindjárt meg is tudjuk, ki és mi a mi héber költőnk a gyülekezetben. Ugyanis a következő lapon angol nyelvű dedikáció van Montefiorehoz intézve, melynek aláírói a főrebbin kívül, a hitközségi előljáróság, melynek egyik tagja *Josef Löwy*.

A költői babérok nem hagyták azonban a hitközségi előljárót a nevezetes alkalomból pihenni, mert ime a füzet 20. lapján újra megjelenik egy versezettel, melyet a kórus számára írt az emléktábla leleplezése alkalmából ugyancsak héber nyelven. A költeményt a következő megjegyzés ékesíti (a sor alatt): „Der Verfasser dieses Gedichtes ist der bekannte hebräische Literat, der sehr geehrte Herr *Josef Löwy*, Mitglied des hiesigen Cultus-Verstandes, von welchem auch der Text der Denktafel verfasst ist“ ... etc. Az emléktábla néhány Cionra és Jerusálaimra vonatkozó szavát az „Erec-jiszraeli Jisuv története” című héber könyvem 251. lapja egy jegyzetében közöltem héber eredetiben.

Ha emlékezetem nem csal, *Löwy József* birtokában volt egy Jeruzsálemből származó, az ú. n. Királysírokban talált rövid cserép-edény felirat is, mely *Euting*, Sitzungsberichte der Berliner Akademie 1885, 679. l. közlése szerint a הלנה (Helena adiabenei királynő) nevet tartalmazza. A nevezett könyvet nem tudom most hirtelenében megszerezni. Talán valaki az olvasók közül utánanézhethet a dolognak; annak is, hogyan jutott hozzá a mi héber költőnk.

Nagykanizsaiak bizonyára róla magáról is többet és értékesebbet is elmondhatnak.

DR. WOLF JÓZSEF: HIVJÁK ÖSSZE A ZSIDÓ KONVENTET!

Nem akarjuk a ma oly gyakran hangoztatott hangzatos frázisokat ismétlni: történeti időket élünk, sorsdöntő órát, stb. Ezt írják vezércikkírók, ezt hirdetik szószékről, katedráról, elnöki székekből. De szinte beleszédülünk, amikor egy forró nyári vagy őszi nap estén vagy reggelén kezünkbe vesszük a frissen megjelent napilapot vagy felekezeti hetilapot, amely első lapján öles betűkkel a következő címekeket hozza:

„Palesztina forrongásban“, „A legujabb olasz fajvédelem és a zsidók“, „Megjelenik a sajtó-film és színész kamarákról szóló rendelet“, „80—20%“, „Döntés Evianban“, „Hányan vándorolhatnak ki és hová“, „Argentina, Columbia, Venezuela, Peru ennyit és ennyit, Csile, Uruguay semmit“. És a híradások, amelyek a németországi zsidókról tudósítanak és amelyek olvasásakor úgy érezzük, mintha Graetz vagy Zunz műveit olvasnók, amelyek a legsötétebb középkor zsidóüldözéseiről szólnak. *Zsidók ide-oda nem mehetnek, zsidók csak itt vagy ott ülhetnek parkokban, ligetekben, sétatereken.* A posta nem köteles bizonyos küldeményeket kikézbesíteni, stb. Mondom, szinte szédülünk és nem akarjuk hinni, hogy *ugyanakkor az emberi kultúra és civilizáció szinte a felhőkig hatol, hogy megszűnik minden távolság és már 4600 km-nyi utat meg tudunk tenni 17 óra 35 perc alatt. Tehát repülünk a föld egyik szélétől a másik széléig, szinte órák, percek alatt.*

Ezekben a sorsdöntő órákban pedig nincs egy kiút, nincs egy kimagasló szellem, egy biztató irányzat, amely felé a zsidóság feltekinthetne. Nem akarunk neveket említeni, sem a közeli, sem a távoli multból, hogy *Mózes*től *Herzlig* mindig akadtak nagy szellemek, akár rabbik, akár világiak, akik programot adtak. Sajnos, *a zsidóság nem tudott gondoskodni megfelelő utánpótlásról.* Mi hallani véljük a prófétai ígét: Jelentsd ki népemnek hűnét, Jákob házának vétkét. Mi történt? Hogy emancipáció, recepció, modern zsidótudományok, Graetzek, Philipsonok, Geigerek, Hirschek, liberalizmus, orthodoxia, reformirányzat, gazdasági tevékenység, karitatív működés (kórházak, árvaházak, vakok, siketnémák, aggokháza létesítése), a zsidóságnak az emberiség kultúrájában való tevékenysége, amelyről már a talmud is beszél, tehát mindezek ellenére idáig jutott, vagy idáig süllyedt.

Örkényi Strasser István: Mózes

Hallani véljük a feleletet: Hiszen az egész világ forr, sístereg, harc van Keleten és Nyugaton, hatalmas háború van kiöröben, vizen és szárazon, légen és égen. Lázás, köros az emberiség egész teste, a próféta szavaival szólva: „*lába talpától fejéig csupa seb, kelevény és friss ütés*“. Hát ezt ne érezné meg a zsidóság? Erre ne reagálna a szív? — amint Juda Halévi mondja a zsidóságról? Most nem az elmélet a fontos, hanem a cselekedet. Azért ezekben a sorsdöntő órákban a magyarországi zsidószerveztek, országos jellegű intézmények és egyesületek vezetőségéhez fordulunk a következő felhívással és kérelemmel:

Tegyen a magyar zsidóság kezdeményező lépéseket, hogy az egyetemes zsidóság képviselői üljenek össze és közösen védekezzenek a zsidókat ért méltatlan támadások és vádaskodások ellen. Hiszen még a középkorban is válaszoltak, feleltek a vádakra és rágalmakra. (Hitviták, polémiák).

S határozza el végül a zsidóság, hogyha eleddig nagyrészt rólunk, nélkülünk tárgyaltak, most mi zsidók akarunk tárgyalni a zsidókról. S hirdetni, hogy Izraelnek van még missziója: előmozdítani a próféták által hirdetett és az egyetemes emberiség megváltásáról szóló eszméket, az igazság, a jog és szeretet eszméinek diadalra jutását és érvényesülését, amelyet úgy vár velünk együtt az egész szerencsétlen emberiség, mint eleddig talán még sohasem!

Vihar Béla:

Kérdés az ágért, madárkáért, emberért

*Miért, hogy a leggyengébb ágat
téli a legerősebb szél,
és azt a madarat csapkodja
legjobban a vihar,
amelynek szárnya is legvéresebb?
Miért, hogy a legnagyobb fájdalom azé,
akinek már könnye sincsen,
és istenem, istenem,
mért bántod vessződdel
a szegény verebet
és legkeményebb ütleged is
miért, hogy az elesettekre hull:
... a néma gyermekeidre? ...*

Lidith Julia: Őszi nagy ünnepek

*Messziről halk, ősi imák sírnak.
Súlyosak az őszillatú éjek.
Elszánt, gögös, tegnapi bánatok
és vékony-mosolyú örömök: vájatok!
ma fölöttem ötetek ítélnek.*

*Valahol egy rémült sófárt fújnak.
Roshasónó ma elüzent értem.
Álmom, bűnöm, sok szép cifra hitem
Utam, most mind Te elibéd hintem:
színes kavics nagy mennyei réten.*

*Vagyunk furcsa, vergődő halottak,
eltört célok, semmi vágyunk nincsen,
Jomkipur, csak sírni adjál erőt!
Összehordott bús bűneink előtt
halljuk, ahogy felzokog az Isten.*

Örkényi Strasser István: Tanulmányfejek. (A középső kitüntetve a Szinyei-Merse Pál kiállításon a Nemzeti Szalonban.)

A. C. IDELSOHN: YEMENITÁK A LEMEZEN

A napokban elhunyt nagy zenekutató egyik hatalmas kötetét a yemeni zsidók dalainak szentelte. *Tizenhét esztendeig* dolgozott a délarábiai zsidó muzsika elemeinek felkutatásán és összegyűjtésén. Művének bevezetésében elmondja a munkájával járt nehézségeket és viszontagságokat:

A Délarábia szélén, Yemenben elkallódott zsidókról évszázadokon át alig tudtak valamit távoli testvéreik. Hagymányaik szerint az első Szentély elpusztulása után jöttek Yemenbe és mert Ezra felhívására, hogy visszatérjenek Cionba, nem hallgattak, a próféta megátkozta őket és ez az átok reánehazedett egész sorsukra. Volt ugyan idő, amikor a zsidó vallásra tért arabokkal együtt önálló uralmat alapítottak, de a fekete törzsek elpusztították országukat.

Mikor a török hódoltság kiterjeszkedett Yemenre is, bizonyos kapcsolatok keletkeztek Palesztinával, de a zsidó kivándorlást megakadályozták a yemeni zsarnokok, akik kihasználták a zsidó alattvalókat, pénzt sajtoltak belőlük és a legmegvetettebb munkák végzésére kényszerítették őket. Csak a kabbalista Salom Serabinak sikerült megmenekülnie Yemenből a mult század közepén, amiről rokonai közt a következő legenda van elterjedve:

Serabi szép fiatalember volt, illatos fűszerekkel kereskedett, egy gazdag arab nő, aki felhívta őt árujával, szemet vetett rá és bűnre akarta csábítani. De Serabi kiugrott az ablakon, háromemeletnyi magasságból és csodálatosképpen nem történt semmi baja. Hónapokon át gyalogolt Babilonián át, míg Jeruzsálembe ért, ahol egy kabbalista templom szolgájává szegődött. Senki se tudta, milyen nagy tudós a templomszolga. Mig egy éjjel a Panaszfal előtt imádkozott és arabok megtámadták. Mikor kezet akartak rá emelni, megmerevedtek a tagjaik és így maradtak reggelig. Aztán eljöttek az arabok a kabbalisták templomába és ők meséltek a híveknek szolgájuk csodatettéről. Erre megválasztották a gyülekezet fejévé.

A yemeni zsidók tulajdonképpeni felfedezője Jakob

Saphir volt, aki 1866-ban kiadott könyvében leírta életüket, szokásaikat, küzdelmeiket és szenvedéseiket. Így terelődött reájuk a figyelem. Bacher Vilmos professzor a költészetüket kutatta, amelyről 1910-ben Budapesten megjelent könyvében számolt be.

A legnehezebb feladat azonban *melódia-kincsünk* feltárása maradt. Egyrészt, mert erről nincsenek írásbeli hagyatékok, másrészt mert minden hangfeljegyzéstől, lekotázástól, gramofonlemezre való felvételtől félték és iszonyodtak. Pedig a dalaik felkutatása nagy fontossággal bír, mert ezek mentesek maradtak minden külső, nem-semita befolyástól, az ő melódiájuk *ősi héber, sémi*.

Fonográf-lemezre vettem fel, amit csak lehetett. És mert a hőmérséklet befolyásolja a rezgések számát, sok dalt felvettem többször, hideg és meleg napokon. Voltak azonban súlyosabb nehézségek is. Elsősorban a babona gördített akadályokat munkám elé.

A yemeni zsidók *iszonyodtak attól, hogy a vallással kapcsolatos funkciókért ellenszolgálatot fogadjanak el*. Rabbijuk, a *chacham*, ötvösmunkából, vagy más kézműveségből él. Egy nagyon népszerű *chazanjuk énekkart* szervezett Jeruzsálemben, hívták őket mindenféle lakodalmakra és ünnepi alkalmakra. Hirtelen halál kezdte sújtani a gyermekeit és ő éjfélkor otthagya a várost, sírva és zokogva, hogy *nem érdemes arra, hogy a Szentföldet tapodja a lába*, mert megszenteltetett a földet azzal, hogy héber énekekből hasznot húzott, amidőn dalai révén vendégszeretetet élvezett a hívek házában. *Fogadalmat tett, hogy sohasem fog többé énekelni* és elvonult a kurd hordárok közé és velük dolgozott.

Mikor a yemenitákhoz fordultam, hogy lemezre vegyem dalaikat, kérdéssel rohantak rabbijukhoz, aki *megengedte, hogy imákat énekeljenek a gramofonba*, de megtiltotta a *szelmi dalokat*, mert ezek *jelképes kabbalisztikus értelműek, Isten és Izrael szerelmének szimbólumai* és a fonográf talán tisztátlan szellemek erejével működik. Ketten mégis énekeltek kabbalisztikus dalokat is és sze-

Jemeni zsidó úton Palesztina felé. Dr. Bráver gyűjteményéből.

rencsétlenségemre az egyiknek meghalt azon a héten a felesége, a másiknak a gyermeke és a chacham álmot látott és jelezték neki, hogy a két ember bűne miatt pestis van keletkezőben. A rabbi elhivatta a vétkeseket, akik töredelmesen bevallották bűnüket, aztán összehívatta a községet, a nyitott Tóra előtt *szent esküvel megfogadtatta, hogy senki sem fog többé fonogramba énekelni!*

Elképzelhető ezek után, milyen nehézséggel lehetett a yemeni dalokat összegyűjteni.

Palesztinában a yemeniták átalakulnak és mindinkább alkalmazkodnak többi testvéreikhez. Eleinte nem is akarták őket az „askenázok“ zsidóknak elismerni és nem fogadták be a „minján“-hoz. Ma „egyenjogosítva“ vannak és szeretik, tisztelik őket hűségük, szerénységük, vallásosságuk és semmiféle munkától vissza nem riadó rendkívüli szorgalmuk miatt.

לנתני הונגריה
 הקונסוליה המלכותית ההונגרית בירושלים
 מבקשת מכל הנתנים ההונגרים
 בארץ ישראל ובעבר הירדן
 להודיע לטובתם את מעניהם
 או להודיע לישיבת הרשעה למשרד הקונסוליה
 הח' י"ב 22 (ת. ה. 70) ב-10-1 לפנה"צ.

A jeruzsálemi magyar konzulátus héber felhívása a palesztinai magyar állampolgárokhoz, hogy közöljék a címüket saját javukra a konzulátusnál, Jaffai-utca 22.

AMIÉL FŐRABBINÁL TEL-AVIVBAN

A telavivi egyesült főrabbiság nagy hivatal, amelyet a kora reggeli óráktól késő délutánig vesznek igénybe a hívek tömegei. Egymás mellett dolgoznak a különböző „*béth-dinok*“, törvényházak. Házasságok, válások, magánpercek, kasruth-ügyek — mindegyikben külön rabbisági osztályok döntenek. És valamennyi fölött áll *Amiél* főrabbi, aki méltóságában a legrövidebb idő alatt a legnagyobb népszerűsége tette szert. Rengeteg és sokoldalú teendő háramlik vállára. *(Csak egy teendő nincsen itt: kitérések bejelentésének anyakönyvelése!)* Jövés-menés, sürgés-forgás, aktákkal és akták nélkül, mint egy vallásügyi minisztériumban. Hiszen 160.000 lélek ügye-baja koncentrálódik a főrabbiság épületében.

— Itt nincs alkalom beszélgetésre, — mondja kedvesen, — talán inkább otthon folytassuk.

Estefelé mincha-imához könyvtárában gyülekeznek a hívek. Az egyik polcon egyforma metszésű, azonos című könyvek. *Ráv Amiél legújabb műve: „A szociális igazság a zsidóságban“.* A főrabbi mindjárt átviszi a beszélgetést az aktuális kérdésekre:

— A zsidóságnak az *igazságosság* volt mindig legfőbb eszménye. Ezért keltett Slomo Ben-József kivégzése olyan általános felháborodást országSZerte. Ez jobban hántotta a lelkeket, mint a többi sok elesett áldozat.

Szóba kerül a jisuv hősi önvédelme és önfeláldozó viselkedése. A főrabbi megjegyzi:

— Ép e heti szakaszban olvassuk az átok fejezetében:

ותתי מדרך בלבם בארץ אייביהם

„És félelmet adok szívükbe ellenségeink országában“...

Izrael országában nincs félelem a zsidók szívében! Nem csodálatos-e, hogy a két és fél év óta folyó zavargások, zendülések nem ingatták meg Erec-Jisrael zsidóságának se erejét, se hitét? Másutt, ha hallanák, hogy az egyik utcában lőnek vagy bombát vetnek, elkerülnék még a közeli táját is a veszélyes helynek. Itt meg a zsidók éppen *oda* szaladnak, *ahol a veszély van, ahol segíteni kell!*

A modern jesivára terelődik a szó. Ráv Amiél egy mezőgazdasági és ipari foglalkoztatással kapcsolatos jesivát akar alapítani Telavivban, a százszázalékos zsidó városban.

— Ez már a második probléma — magyarázza. — Az első, hogy modern talmudi főiskolánk legyen, de csak annyiban „modern“, hogy a Talmudot héberül, *héber* magyarázatokkal és történelmi háttérfestéssel tanítjuk; egyébként a hagyományos szellemet juttatjuk érvényre és a régi tradíció értelmében vett talmudistákat akarunk nevelni. *Palesztinában a főpanasz, hogy az import annyira túlszárnyalja az exportot* és ezen igyekezzenek minden eszközzel segíteni. A talmud-tudás terén is eddig Palesztina nagy importot vett igénybe. Rabbijait majdnem mind külföldről hozta. Most meg akarjuk fordítani a rendet. *Palesztina* kell, hogy új jesivája révén *exportáljon* rabbikat és ebben a tekintetben is be kell következnie a renaissance-nak!

— A következő fok, hogy jesivánk részben *ipari és földművelési* kiképzést is adjon, mint ahogy ez a régi időben, a Talmud korában történt, *amikor a legnagyobb mesterek kézművesek is voltak és fizikai munkát is végeztek!* Ehhez azonban új iskolaépületekre van szükség. Talán a *magyar zsidók* közül is akadnak majd, akik ehhez segítenek bennünket. Hiszen folyton ismétlődik a kívánság, hogy kellene hely, ahol *gyakorlati célok*at és hagyományhű szellemnek megfelelő nevelést adhatunk az ifjúságnak. A Mult és Jövő ráterelhetné olvasói figyelmét — fejezte be *Amiél* főrabbi. (P)

FLEISCHER LIPÓT: ZSIDÓ CSALÁDI MILIÓT GYERMEKEINKNEK!

Még sohasem foglalkoztak annyit a kérdéssel, hogy miképp lehetne az úgynevezett *modern* zsidóságba a zsidó szellemet bevezetni, mint ma.

És ez természetes is. Mert amíg a modern zsidóság az asszimilációban vélte a zsidókérdés megoldását megtalálni, addig a zsidó szellem meghonosítása nem volt probléma. Ellenkezőleg. Az volt a kérdés, hogy a *modern* szellemet miképp honosítsák meg a zsidóságban.

Ezt a kérdést aztán alaposan megoldották, sőt túl is lőttek a célon. A modern szellem annyira szétterpeszkedett a zsidó társadalom körében, hogy abban a *zsidóságnak* alig maradt egy arasznyi helye. Túlmodernizálódtunk, a zsidóságnak nagy része elzsidótlanodott.

Az utóbbi évtizedben viszont elérkeztünk az asszimiláció teljes csődjéhez. Ma már mindenki világosan látja, hogy az asszimiláció nem oldja meg a zsidó kérdést. sőt azt még súlyosabbá is teszi.

Vissza kell tehát térni a zsidósághoz.

És erre a célra kellene most a *zsidó szellem*; hogy az elzsidótlanodott tömegek ismét zsidó tartalma! nyerjenek. Azért halljuk manapság oly gyakran a kívánságot, hogy a modern zsidó családokba, iskolákba, társadalomba, *be kell vezetni a zsidó szellemet*.

Csak hogy ez semmiképp sem akar sikerülni. *Mintha azon „zsidó szelem” megfogadta volna, hogy ahonnan őt valaha kitessékelték, oda többé nem tér vissza, bár hogy is invitálják.* Pedig tagadhatatlan, hogy vannak modern zsidó körök, amelyek valóban örülnének, ha azt a bizonyos zsidó szellemet meg tudnák ragadni, hogy a kívánt körökben meghonosítsák. Tagadhatatlan, hogy e célra sokhelyütt nagy pénzáldozatokat is hoznak: iskolákat, egyesületeket létesítenek, stb.

De a kísérletezések csak nem akarnak sikerrel járni. Legfeljebb ha némi külsőségeket nyujtanak: zsidó színezetű *ünnepélyeket*, talmi zsidóságot. De maguk a rendezők és a hallgatók is érzik, hogy ez még mindig nem a kívánt *zsidó szellem*.

* *
*

Ha már most megkérdeznők ily zsidó szellemet hajszoló egyéntől, hogy tulajdonképp mi is az a bizonyos *zsidó szellem*? — nehezen fog reá definíciót adni. Megkönnyítjük a helyzetét és így állítjuk fel a kérdést: „*Hol tapasztalt Ön zsidó szellemet?*”

Erre nyomban megadja a választ.

— Hol? Nem is kell oly messze mennem. *Az én boldogult öregem házában, ott bizony volt zsidó szellem.* Hatan voltunk testvérek és ha péntek este apánkkal hazaérkeztünk a templomból: odahaza boldogult anyám gyertyafényben ragyogó, ünnepi hangulatban, átszellemült nyugodtsággal várt bennünket és ha valamennyien, apánkkal egyetemben rázendítettünk a hagyományos „*Salom aléchem*“-re, úgy bizony nem csupán, hogy zsidó szellem töltötte be szerény, de tiszta hajlékunkat, hanem úgy éreztem, hogy valóban az Ég békeangyalai is leszállottak közénk. De nem csupán a péntek este, a szombat volt apám házában ily átszellemült, ily ünnepélyes, ily szent. *Szent volt ott a hétköznapi is.* Mert apám nem ült le asztalhoz, mielőtt mindnyájan kezét nem mostunk és hangosan a benedictiót el nem mondtuk. Az állandó szegény vándor, vagy tanult bócher az asztalnál csak még növelte bennünk azt a meggyőződést, hogy az étkezés nem egy közönséges, animális

funkció, hanem valami magasztosabb, szellemiekkel is kapcsolatos cselekedet.

És ha ilyen volt nálunk a hétköznapi és a szombat, úgy képzelheti, hogy milyen hatást gyakoroltak reánk az *ünnepek* és különféle jelentős napok! Mert a mi öregünk ismerte és átérezte ezeknek minden jelentőségét és hangulata reánk is átragadt. Chanukkakor és egész adar és niszán hónapjában vidámságot és örömet sugárzott szét a házban: a szefira napjaiban és a „három hét“-ben komor bűt és bánatot: elul hónapjában aggódó megtérést. Nem is kellett szólania. Úgyis leolvastuk arcáról érzelmeit, hangulata mindent elárult. Hiába erőltetett magára mosolyt, midőn *Kol-Nidréhez* sietve tőlünk elköszönt, mindnyájan tudtuk, hogy a mosoly mögött reménnyel vegyes aggodalom húzódik meg, mert a szent *Jóm-Kippur* napján dől el a család sorsa.

Anyám pedig méltó hitvestársa volt apámnak. Hol vannak már ma *ilyen* asszonyok? Igaz, hogy ma is támogatják a szegényeket. Hiszen vannak jótékonyági egyesületeink, csinálnak hölgyeink különféle multságokat jótékonycélokra. De ez nem az igazi. Mert bizony *e jótékony hölgyek közül is számtalan van, akinek ajtaján hiába csönget be a szegény.* Zárva marad az előtte. ha fél óráig is ott vár a nagy hidegben. Mert nincs szívükben *zsidó szeretet*. Támogatják a szegényt, de mindenféle okból és célból, csak éppen nem *szeretetből*. Az én anyám *szeretetből* segítette a szegényt: asztalánál étellel, vigasztaló szóval, figyelmességgel, együttérzéssel. Mert az anyám *jó* volt és végtelenül szerény, egyszerű, mesterkéletlen, természetes, *jó zsidó asszony*. Tudja uram: olyan, amilyenek csak *régente* voltak. Hát ilyen házban hogyan lett volna zsidó szellem? Hiszen apám-anyám minden ténykedése a bibliának, a prófétáknak és a talmudnak szellemét tükrözték vissza!

A zsidó szellemet kereső, jó zsidó szülőktől származó „modern” zsidónak folytatnia kell apját-anyját magasztaló beszédét. De amit eddig hallottunk, már az is elegendő ahhoz, hogy megállapítsuk, hogy mi is ama *zsidó szellem*? Hogy a régiéknél miért is volt meg, holott azt soha nem is *keresték* és nem is beszéltek róla és hogy ma miért keressük, kutatjuk, folyton beszélünk róla, *de nem találjuk* és semmilyen mesterséggel nem bírjuk előidézni!

Megállapíthatjuk, hogy a zsidó szellem az a szellem, amelyet a zsidó gyakorlati élet magából kisugároz. Minél többet alkalmazunk a zsidó törvényekből és szokásokból a gyakorlati életben, s minél tudatosabban és átérzőbben, annál intenzívebb lesz az a zsidó szellem, amelyet ama gyakorlati élet automatikusan, minden mesterséges megrendezés nélkül elő fog idézni.

Vizsgont mindebből következtethetjük, hogy nem létezhetik zsidó szellem, *zsidó gyakorlati élet nélkül*. Ahogy nem hozhatom be egy házba egy bizonyos rózsának illatát anélkül, hogy oda a rózsát is bevinném, úgy be nem vezethető egy családba, vagy hármily közösségbe a zsidó szellem, *zsidó gyakorlati élet nélkül*.

* *
*

Sokan a zsidó iskolától várják el, hogy az varázsolja bele az ifjúságba a zsidó szellemet. Ezt igen könnyű követelni. Nincsen kényelmesebb, mint a zsidó társadalomban levő hibákat és fogyatékoságokat a zsidó iskolákra hárítani. Könnyű, de — használjunk egy igen enyhe kifejezést — méltatlan.

Mert mikép bírja egymagában az iskola — mikor annak száz meg száz, törvényileg előirt feladata is van, és amely feladatok nem a zsidó, hanem az állam miliőéhez való hasonulást követelik — *heti egy, két, de legfeljebb heti három órai hittantanítással pótolni, kitölteni, azt a hatalmas űrt, amelyet a több generáción át folytatott elzsidótlanodási folyamat előidézett?*

Az asszimiláció elég hosszú érája megszakította a zsidó tradíció fonalát. Jó néhány generáció teljesen kiesett a zsidó élet folytonosságának vonalából. Több évtizeden át az apák nem adták át gyereüknek azt a zsidóságot, amelyet ők elődeiktől örököltek. *Megszakadt tehát a zsidó élet tradíciója és így eltűnt a zsidó miliő.*

Mondaná meg valaki, mikép adjon egy iskola, amelyet lehetetlen a meglevő környezethől kiszakítani, növendékeinek — ha szülőiktől nem örököltek — *zsidó tradíciót? Mikép teremtsen neki — ha szüleinél nincsen — zsidó miliőt?*

* *
*

Van *Ujvári Péternek* egy igen bájos novellája. Egy kisváros zsidóságában nagy harc dúlt az elnöki székért. Végre az egyik vagyonos jelölt így szólt: Aki egy hitközségben elnök akar lenni, az mutassa meg, hogy a hitközség érdekében tesz is valamit! Én igenis képes vagyok aldozatokra is, hogy a hitközség legforróbb óhaját teljesítsem. Évek óta panaszkodunk, hogy új templomunkban nem hallani jól sem a rabbit, sem a kántart, bárhogya is erőlködnek ezek, mert a templomnak nincsen *akusztikája*. Én kijelentem önöknek, hogy amennyiben csekélységemet választják meg, úgy én felutazom Pestre — saját költségemen — és hozok onnan a templom számára — saját költségemen — olyan akusztikát, amilyen csak a pesti Rombach-templomban látható!

Sem az akusztika, sem a zsidó szellem nem árucikk, amelyet akár Pestről, akár Lemberghől vagy Pozsonyhól ide-oda szállítani lehetne. A zsidó szellem sem vezényszóra, sem erőszakos követelésre nem fog megjelenni! Ha valamely templomnak nincsen akusztikája, úgy azt alaposan át kell építeni. *Ha pedig valamely vidéken nincsen zsidó szellem, úgy ott is sok évtizedre nyuló, nehéz és alapos építőmunkára van szükség. Mert az iskola — nagy vonásokban — csak olyan lehet, mint a környezete, Hinterlandja, amelyből táplálkozik.*

Hogy ilymódon mennyi időbe kerül a zsidó szellem előteremtése? Annyit tudunk, hogy az *elzsidótlanosodás* folyamata 100—150 évig tartott. Pedig *lefelé* könnyebb a csúszás. Minden attól függ, hogy a környezet milyen intenzitással tér vissza a zsidó élethez, hogy ezen folyamattal *párhuzamosan* a zsidó iskola és a zsidó hittanítás is átalakuljon.

Fogjunk tehát őszintén és nyíltan a kérdés megoldásához és ne áltassuk magunkat! Ne gondoljuk, hogy mi csak folytatjuk zsidótlan privátéletünket, de gyermekeink „az ifjúság” az iskolákból, a hittanórákból és a különféle zsidó egyesületekből merítik majd a zsidó szellemet. Mert ezek a tényezők legfeljebb *segédkezhetnek* csupán a zsidó szellem megerősítésében, kimélyítésében és tudatossá tételében. *az alapot azonban a családnak kell megadnia!* Enélkül meddő marad a minden erőszakolt kísérletezés.

Ha tehát komolyan akarjuk, hogy ifjúságunkban zsidó szellem lakozzék, úgy elsősorban nekünk szülőknak kell az igazi, gyakorlati zsidó élethez visszatérünk, mert csakis ezzel adhatjuk meg a zsidó szellem kitermeléséhez nélkülözhetetlen talajt és minden zsidó szellem legfontosabb előfeltételét: *a zsidó családi miliőt.*

PATAI EDITH: NEILA

*Ha ma lehull a nap végső sugára
A színes templomablakokon át,
Fehér lelkemre és fehér ruhámra
Fessen bíborban égő glóriát.*

*A szívem tiszta légyen. — én magam
Ugy álljak ott, a vértő égi fényben
Sugárpirosban és szent hófehérben
Minden bűnömtől tisztán én Uram!*

*

*De kiálszik a kis templomnak fénye
S kinn vár az élet őszi ég alatt,
Valami belül fájva megszakad,
És indulok zord holnapok elébe.
Új bűn lidérce száll a Hold alatt,
S szent fogadalmak gyűűjét levetve
Felkiáltok & meghasadt egekbe:
Hol vannak új imák és új szavak?*

*Hol áll a Mérleg, melyen szenvedésünk
Terhét ércsúllyal a szívünkre mérik?
Uram, hát hol a Mérték, hol a Serleg,
Melynek teltén a megváltásunk érik?
Hol Messiásunk, akit képmásodra
Teremtettél időknék kezdetén?
E feneketlen, megzavart vizekben
Tiszta képmása merről int felém?*

*

*Köröttem hallgatott a tágas este.
Az utca csendes, nincs se hang, se fény.
Csak egy csillag nézett le dúlt szívemre
S ott zokogott az égbolt peremén.*

A bajmoki zsidó templom.

MAHLER EDE*

a Budapesti Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetem ny. nyilvános rendes tanára 80.-ik születésnapjának megünneplésére szaktársai, tanítványai és barátai bizottságot alakítottak, amelynek elnökéül engem választottak meg. Ebben a minőségemben megkísérlem értékes egyéniségét és kiemelkedő tudományos munkáját röviden jellemezni. Igaz örömmel teszem ezt, mert több évtizedes benső barátságunk folyamán megismertem benne elsősorban az igaz embert a szó legjobb és legszebb értelmében. Ennek mutatkozik nemcsak szűkebb családjával és meghitt barátaival való viszonyában, mert ez a legtöbb ember veleszületett adottsága; de Ő az élet minden körülményei között olyanak bizonyult, amilyenek Goethe tartja a derék embert:

„Edel sei der Mensch. Unterscheidet ihn
Hülfreich und gut, Von allen Wesen,
Denn das allein Die wir kennen“

Mahler élete folyása mindig igazolta, hogy Ő az ember hivatását és kötelességeit Goethe értelmezésében fogta föl. De Ő nemcsak ezeket a tulajdonságokat tekinti döntő fontosságúnak. Épp olyan lényegesnek tartja azt is, hogy szeretettől áthatott életét még magasabb, lehetőleg az egész emberiség szolgálatában teljesített munkának szentelje. Ez az igyekezet vitte Őt a tudományos pályára és ezen a téren tudott az egész emberiség érdekében munkálkodni. Nem a gyakorlati értelemben hasznos hajtó életpálya lebegett szemei előtt, hanem már kora ifjúságától kezdve az apáktól öröklött hajlam a vallásos irodalomban való búvárkodásra készítette. *Ebből fakadt azután a világűrben mutatkozó törvényszerűségek megfigyelése, a kronológia, a csillagászat, matematika problémáinak kutatása.* Ez oly eszményeket érlelt meg benne, melyek messze kiemelték a nem mindig nagyvonalú mindennapos életkörülből.

Ifjúkorának különösen nehéz küzdelmeiben, melyek gyakran tanulmányai befejezését is kétségessé tették, végre is győzött a vasakat és már egészen fiatal korában a tudományos világ figyelmét és érdeklődését magára irányította olyan értékes művekkel, melyek a teljesen megérett és beérkezett tudósnak is becsületére váltak volna.

Mahler Ede 1857 szeptember 28-án született Ciffer községben, Pozsony vármegyében, *mint az ottani zsidó pap fia.* Olyan szűkös anyagi körülmények között nevelkedett, hogy már zsenge korban kizárólag saját erejéből kellett az élet nehézségeivel megküzdenie. Ehhez pedig az élet örömeiről való lemondás kellett, valamint elhatározottság, kitartó szorgalom és teljes elmélyedés azokban a tudományokban, melyeknek művelését életcélul tűzte ki magának. *Atyja vezette őt be már gyermekkorában a héber és arameus nyelvekbe. Tizenkétéves korában nemcsak a Biblia 24 könyvét ismerte, hanem már a talmudi iratokban is annyira jártas volt, hogy idegen segítség nélkül tudott ebben a tudományban, mint egyáltalán a rabbinikus irodalomban előrehaladni.* Amellett nem hanyagolta el a világi tudományokat. Pozsonyban kitűnő eredménnyel érettségizett. Egyetemi tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte. Főleg a matematikai tárgyak érdekelték, de állandóan láto-

* A kiváló tudós jubileuma alkalmából Wertheimer Adolf elnöklete alatt alakult szerkesztőbizottság maradandó értékű ünnepi kötetet adott ki, melyben a világ minden tájáról résztvettek a legismertebb tudósok, legkülönbözőbb nyelveken. A hatalmas kötetből közöljük Wertheimer Adolf elnöknek fenti értékes cikkét, mely teljes képet ad Mahler Ede tudományos működéséről.

Prof. Mahler Ede

gatta a csillagászati tudományok és a sémi nyelvek kollegiumait is. A sémi filológiát *D. H. Müllernél*, az egyiptológiát *Leo Reinisch* tanárnál hallgatta. 1880-ban, alig 23 éves korában, a budapesti egyetem bölcsészeti doktora lett.

Első tudományos munkái különféle szakfolyóiratokban (Archiv für Mathematik, Zeitschrift für Mathematik und Physik, Tagblatt der Versammlung deutscher Naturforscher und Aerzte zu Eisenach 1882) jelentek meg a magasabb matematikának, csillagászatnak és a matematika történetének köréből. Különös figyelmet keltett tudományos körökben az 1880-ban és 1881-ben megjelent *„Die Fundamentalsätze der allgemeinen Flächentheorie“* és más tanulmánya, mely a tudományos kritika ítélete szerint e tudományágakat új alapokra helyezte. Egyidejűleg folytatólagosan bővítette ismereteit *a keleti nyelvekben.* *A tudományos kutatásnak e téren több vitatott kérdésekben általánosan elismert megoldásokat talált.* Ez érlelte meg benne azt az elhatározást, hogy mivel ilyen egymástól annyira távol eső kutatási területeket egyidejűleg nem képes a kellő alapos-sággal művelni, lemond matematikai munkásságának folytatásáról és 1885 óta teljesen *a keleti tudományoknak szenteli magát.* Több mint 270 dolgozata és önálló műve jelent meg eddig, jobbara a kronológia és a kultúrtörténelem köréből. Önálló kisebb-nagyobb munkálatait közölték a következő folyóiratok és gyűjtőmunkák:

Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Zeitschrift für Assyriologie, Zeitschrift für Aegyptische Sprache, Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, Orientalische Literaturzeitung, Annales du Musée Guimet, Journal Asiatique, Journal of the Royal Asiatic Society, Völkerkunde, Proceedings of the Society of Biblical Archaeology, Monatsschrift für Geschichte und Wissen-

schaft des Judentums, Archaeologiai Értesítő, Ethnographia, Budapesti Szemle, Magyar Zsidó Szemle, Történelmi Szemle, Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat Évkönyve, Aurora, Szivárvány, Numizmatikai Közöny, Philosophiai Közlemények, Scripta Universitatis Hierosolymitanarum, Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaften, Denkschrift der Wiener Akademie der Wissenschaften, Debir, Akadémiai Értesítő; a különféle nemzetközi orientalista kongresszusok jelentései: London 1892, Hamburg 1902, Algir 1905, Kopenhága 1912, Athén 1912, Brüsszel 1935; nemzetközi vallástörténeti kongresszusok jelentései: Basel 1904, Leiden 1912, Lund 1929; egyes ünnepi iratokban: Hilprecht 1909, Paul Haupt 1924; különféle irodalmi szaklapokban és napilapokban, mint a Neue Freie Presse, Die Presse, Wiener Allgemeine Zeitung, Münchener Allgemeine Zeitung, Frankfurter Zeitung, Pester Lloyd, Ungarische Rundschau tett közzé jelentéseket, nekrológokat és számos népszerű tudományos értekezést.

A végére hagytuk nagyobb önálló munkáit:

Chronologie und Zeitrechnung der Hebräer, Wien 1887. Maimonides Hilchot Kiddusch Ha-chodes, Wien 1889. Chronologische Vergleichungs-Tabellen nebst einer Einleitung zu den Grundzügen der Chronologie, Wien 1889. Babylonia és Asszírria, Budapest 1906. Ókori Egyiptom, Budapest 1909. Beöthy Zsolt egyiptomi gyűjteménye a budapesti Tudományegyetemen, Budapest 1912. Handbuch der jüdischen Chronologie, Leipzig 1916. Vergleichungstabellen der mohammedan, und christl. Zeitrechnung im Auftrage der Deutschen Morgenländ. Ges. Leipzig 1926. Vergleichungstabellen der persischen und christl. Zeitrechnung im Auftrage der Deutschen Morg. Ges. 1931.

Mahler Ede pályafutásának főbb állomásai a következők: 1882-ben az Oppolzer-féle csillagvizsgáló asszisztense. 1885-ben asszisztense lett a K. K. Gradmessungskommissionnak Bécsben. 1896-ban a háromszögelési hivatal alkalmazottja Budapesten. 1898-ban a Magyar Nemzeti Múzeum régészeti osztályának segédőre. Ugyanazon évben a budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem magántanára: „Az ókori Kelet története és kronológiája, összefüggésben az aegyptológiával és assyriológiával“ tárgykörből. 1905-ben címzetes rendkívüli tanára, 1910-ben nyilvános rendkívüli tanára, 1914-ben nyilvános rendes tanára ugyanennek az egyetemnek. 1912 óta a Tudományegyetem egyiptológiai intézetének igazgatója. 1922-től egyúttal a Keleti Szeminárium igazgatója. 1928 július 1-én nyugalomba vonult. 1909-ben a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választotta. 1924 óta a damaszkuszi Académie Arabe tagja lett. Több tudományos társulat elnökségi tagja. 1931 óta a Pesti Izr. Hitközség dísztagja. 1889-ben tudományos működéséért I. Ferenc József királyunk legmagasabb elismerésében részesült. Ugyanaz évben a stockholmi nemzetközi orientalista kongresszus alkalmából II. Oszkár svéd király a „Pro Litteris et Artibus“ nagy aranyéremmel tüntette ki. 1905-ben a párizsi Académie des Sciences tiszti dekrétumát kapta.

Mahler Ede méltatását nem fejezhetjük be anélkül, hogy ki ne emeljük *tanítványai iránt tanúsított odaadó gondosságát, amellyel nemcsak kiképzésüket, hanem életfenntartásukat is igyekezett megkönnyíteni.* E gondosságával kísérté tanítványait későbbi életükben is és személyes befolyásával igyekezett útjukat egyengetni egy-egy állás elnyerésében és más módon is buzdítva és támogatva őket.

Ezekben igyekeztem Mahler Ede egyéniségét, az embert, a tudóst, a tanárt Emlékkönyvünk olvasói előtt röviden jellemezni. Nagy megtiszteltetésnek tartom, hogy szerény soraimmal az Ő képének megrajzolásához hozzájárulhattam.

WERTHEIMER ADOLF.

OLASZ ZSIDÓK TRAGÉDIÁJA

tölti meg most a zsidó sajtó hasábjait és az aggódó zsidó szíveket az egész világon. Az antiszemitizmus „koreszméinek“ eddigi csapásai között a legérzékenyebben sújtotta a zsidó lelkeket az olasz faji törvény hirtelen proklamálása, amely ellentétben áll mindazokkal a fogalmakkal, amelyek eddig az olasz liberalizmussal kapcsolatban a köztudatban éltek. A „Correspondence Juive“, amelyet a „Congrès Juif Mondial“, a zsidó világtársaság Genfben kiad, legújabb számát szinte teljesen ennek a kérdésnek szenteli. Rámutat arra, hogy a hivatalos ellenőrzés alatt szerkesztett olasz enciklopédia még csak nemrég leszögezte: „hogy nincs olasz faj, csak olasz nép van, olasz nemzet. Nincs zsidó faj vagy zsidó nemzet, csak zsidó nép. Nincs árja faj és ennek létéről beszélni a legnagyobb tévedés, „csak árja civilizáció és árja nyelv“. Ugyanez a hivatalos olasz enciklopédia a zsidó civilizációról és a zsidó érdemeiről a legnagyobb elismerés hangján ír. Maga a Duce ismételtén kijelentette, hogy Itáliában zsidókérdés nincs és nem is lesz. És hirtelen mindennek az ellenkezőjét vallják és hirdetik. És most a német, osztrák, burgenlandi menekültekhez újabb tragikus csoport fog csatlakozni, Itália zsidó kutasítottjainak ezrei, akik a legnagyobb biztonságban és számosan ujonnan szerzet állampolgárságuk birtokában éltek szabadságban olasz földön. Fájdalom, a történelem arra tanít, hogy a zsidó sorsfordulás idején céltalan a múlt érdemeinek föltárása. Sőt, minden érdemet a zsidók ellen fordítanak, hogy ime, mennyi „pozíciót foglaltak el“ és minden emberi igyekvésből csak új vádakot kovácsolnak. De a történelem arra is tanít, hogy a zsidó sors mindig tele volt változásokkal, fordulatokkal. Sosem szűnt meg a remény, a bizalom és a hit a zsidóság jövőjében.

PATAI EDITH: AZ ELSŐ FOG

Kicsiny Tirzának Jeruzsálemben

*Piros inyedből hófehér fog pattant,
Az első fog, egy új kis földlakó,
Paránynál kisebb pont, alig hogy villan
Szájadban kis fogad, te kis zsidó.*

*Harapj vele kenyérbe és kalácsba.
Telt banán sárga húsába harapj,
Ha sok fog nő a puha gyermekszájban
A piros almákat is megharapd.*

*És fogad mögött nyelved, az daloljon,
Úgy kell a dal és lásd, dalolni jó,
Sírást és könnyet is lehet dalolni,
Majd megtanulod még, te kis zsidó.*

*Harapj, dalolj, az első fog a szádban,
Mint fehér acél, kemény, villogó,
Nőjj sudár fává, nőjjön dalod, álmod,
S nőjjön haza számodra, kis zsidó.*

VIG GYÖRGY: HÁROM SZEGÉNY ZSIDÓ

Az elsőre a három közül már alig emlékszem. Igen kis gyerek voltam, mikor még lejártunk nagyszüleim látogatására Atádra s így bizony Herr Münz történetét anyám elbeszélése nyomán tolmácsolom.

Herr Münz kettős pozíciót töltött be a dunántúli község életében. Az elsővel megszerezte a mindennapi száraz kenyeret, a második keserűvé tette ezeket a falatokat.

Abból a fajtából való volt, kiknek gondoktól barázdált szakállas arcán elmosódott az idő. Lehetett harmincöt éves is, de az is lehet, hogy az ötvenen is túl járt.

Az állomás messze esett a községtől s Herr Münz minden vonathoz kiment egy ócska taligával, hogy az érkező utasok csomagjait beszállítsa a községbe. Ez volt az első hivatása.

A második „pozíció“, amit betöltött, inkább negatív pozíció volt, mint pozitív. Szenvedő fél volt ő, nagyon szenvedő fél ebben a hivatásában. Ő volt a vásott utcagyerekek gúnyolódásainak céltáblája. Faj a zsidónak, ha szídják s talán még ezerszeresebben táj, ha gúnyolják.

Péntek este, amikor elment a templomba, ruhája tiszta volt s arcán, kezén is meglátszott a mosdás, lelkét is megfürdette az áhitatban. Ilyenkor ott hátul az utolsó padokban a többi szegény zsidó között Herr Münz volt. Egyenlő a többiekkel. A hétköznapiak még a nevét is elvették tőle. A gúnyolódók száján „*Harminc*“ lett a Herr Münz-ből s mikor taligájával végignyikorgott az úton, felharsant a háta mögött a kiáltás: „*Harminc bácsi kutya van a ládában*“.

Ha megállt és megfenyegette csúfolóit, megdobálták görönggyel.

Harminc bácsi félt a kutyáktól. A szabadonhagyott kutyák ki-kírohantak az udvarokból, rávicsorgatták fogait, körülugatták. Kapkodta előlük a lábait. Nagy mulatság volt ez a gyerekeknek.

Egyszer a gyerekek egy kóbor kutyát fogtak az úton. Betették egy ládába és a nagy hecc reményében a ládát kicipeltek az állomásra. Miközben Herr Münz az utasoktól a csomagokat összeszedte, egyik fiú felcsempészte a többi csomag közé a kutya ládát is.

Negyven-ötven lépésről követték a gyerekek a taligát. Szemükben ott csillogott a tréfa sikerének reménysége. Herr Münz házhoz szállította a csomagokat. Egyik helyen leadott két darabot, máshol hármat, négyet. Így fogytak a csomagok rendben, amikor végül ottmaradt a taligán a láda egyedül.

Hiába törte a fejét, nem jutott eszébe, hogy ez a csomag kié lehet. A gyerekek közelebb merészkedtek s kiabálásuk nevetésbe fulladt: *Harminc bácsi kutya van a ládában*.

Herr Münz nem mert közeledni a ládához. Ott állt remegő lábakkal az útszéli árok mellett. Egyik merészebb kölyök odaugrott a ládához és lefordította a taligáról. A kutya kiesett a ládából, meghempergett a porban, aztán usgyi neki a gyerekeknek. Azok szétszaladtak.

Münz bácsi pedig megkönnyebbült lélekkel tolt haza felé a taligát. A kócos kuvasz pár lépéssel a háta mögött kullogott.

A kutya aztán kísérő társa lett Herr Münznek. A kiverter ember és a kiverter kutya egymásra találtak. A gyerekek nem merték többé megdobálni, csúfolni az öreg zsidót, mert félték a kutyától.

*

A másik szegény zsidó, akiről írok, Weisz bácsi, a losonci zsidó templomnak volt a szolgája. A kisváros cigánynegyedének határán volt a templom. Az öreg samesz a nagy templomudvar végén lakott egy kis házikóban.

Helyzete ugyanaz volt Losoncon, mint Herr Münznek Atadon, csak talán még súlyosabb. Őt még a zsidógyerekek is csúfolták:

Kokasnak mondta az öreg a kakast s talán ezért kérdezték tőle gúnyolódva s kiabálták utána lépten-nyomon: *Weisz úr, hogy a kokas?*

Még egy mondat volt, amivel szombat délelőtt a templomudvaron játszó gyerekek keserítették az életét: *Mikor fog harangozni, Weisz úr?*

A sovány kis öregember szomorúan tűrte a csúfolódásokat. Roggyant lábaival nem tudta megkergetni a gyerekeket. Egy pálcával hadonászott maga körül, de erőlködése csak olaj volt a tűzre.

A templomudvarral szemben volt a zsidó elemi iskola, a közeli sarkon túl, a Nagy-Karsa-utcában volt a katolikus templom és az állami elemi iskola. Dél felé összeolvadt a két épületből kihömpölygő gyerekhad s ahogy elhaladt a sok apró ember a zsidó templom udvara előtt, beberikantottak a jótorkúak az öreg felé: — *Dél van, Weisz úr, miért nem megy harangozni?*

Történt egyszer, hogy az öreg a városból jött hazafelé a Nagy-Karsa-utcán. Már a Tugár-patakon túl ért, mikor a kerteken keresztül szemébe döbbent a borzalom: *Tűz van! Ég a zsidó iskola teteje!* Az igazgatói szoba felett lángokban állt a tető. Bent az épületben párszáz apró gyereknek talán még sejtelve sem volt a feje felett dülő veszélyről.

Weisz úr megtorpant. A katolikus templom előtt állította meg a vész. Kétségbeesetten feljajdult. Pillanatokig tétovázott, aztán zsíros, kopott keménykalapját lekapta a fejről és ahogy csak tudott, futott a katolikus templom nyitott ajtaja felé. Bukdácsolt fel a lépcsőkön a toronyba. Lihegve érkezett a harangokhoz.

És Weisz úr, a zsidó templom öreg samesze harangozott.

Nem tudta, hogy kell félreverti a harangokat. Egymásután kapkodta sorba a köteleket és húzta teljes erejéből.

Rohantak az emberek a szokatlan harangzúgásra, a tűzoltók is gyorsan előkerültek az Erzsébet királyné-utcából.

Az öreg harangozott, míg bírta erővel. Aztán összeesett. Úgy akadtak rá a toronyban.

Azóta nem harangozott Weisz úr, de nem is kérdezte tőle senki többé, hogy mikor fog harangozni?

* *

A harmadik szegény zsidónak, akiről írok, nem árulom el az igazi nevét, azt sem mondom meg, melyik városban élte szomorú sorsát, mert alig nyolc-tíz év távlatából idézem csak fel emlékét. Talán még él is az az öreg zsidóasszony, akiről itt szó lesz.

Elég, ha annyit tudunk, hogy egyik legnagyobb vidéki városban ő volt az utcagyerekek mulatsága s nevezzük talán Grünbaum néninek.

Grünbaum néni handlészó öregasszony volt. Kezében egy hatalmas cekkerrel járta az utcákat. Nem ment be idegen udvarokra, csak azokhoz a házakhoz járt, ahol ismerősök laktak. Tollat, rongyot, ócska ruhát, üres üveget vásárolt össze.

Nagyon, nagyon csúnya öregasszony volt szegény. Alacsony, sovány alakján lötyögött a másrasszabott ruha. Apró, ráncos madárfejen hatalmas, hegyes orr éktelenkedett és borzas haja mint egy szénaboglya ült a csúfságok tetejében.

A gyerekek úton-útfélen kiabáltak utána: — *Boszorkány!* — *Boszorkány!*

Grünbaum néni ilyenkor megállt útjában s kereste, hogy merre meneküljön. De a gyerekek körülállták, nem tágitottak s ha újra elindult, követte a csúfolódó kiáltás.

A cekkert lecsapta az útra, fogatlan szájával szította a gyerekeket, toporzékolt, sírt. És a gyerekek, felnőttek, akik látták, nevettek rajta. A városban egyetem is volt és az egyetem mellett klinikai épületek. A klinika gyermekgyógyászatán egy jóbarátom tanársegéd volt. Őt látogattam meg egy vasárnap délután.

Látogatási idő alatt kint beszélgettünk az épület egyik folyosóján. Csodálkozva láttam a folyosó végéről Grünbaum nénit közeledni. Kezében ott volt az elmaradhatatlan cekker. Mikor hozzánk ért, köszönt. Barátom szíves mosollyal fogadta a köszöntést. Grünbaum néni pedig eltűnt az egyik terem ajtaja mögött.

— *Kije beteg az öregnek?* — kérdeztem a barátomtól.
— *Tudtommal senki hozzátartozója nincs...*

— *Akarod látni? Gyere!*

Utánamentünk a kórterembe. Négy sorban álltak ott az apró gyerekágyak. Beteg gyerekek, lázas kis apróságok, lábadozó csöppségek feküdtek az ágyakban. A türelmetlenebbek közülük már a rácsba kapaszkodva álltak s kezecskéiket nyújtogatták az öregasszony felé: — *Mit hozott neked Grünbaum néni?* — *Babát téjet Djümbaum néni!*

A csúf boszorkány pedig rakta ki sorban a földre a cekker tartalmát. Falovaeskák, kis szekerek, hajashabák, több tucatnyi játék sorakozott egymás mellé s aztán minden ágyhoz vitt egyet Grünbaum néni. Megsimogatta a lázban égő arcocskákat, átadta az ajándékokat, meg sem várta a sok „*Töszönöm*“ motyogást. Amikor már mindent szétosztott, leült egy kis árvagyerek ágya mellé, akihez nem jött senki látogatóba és mesélni kezdett. Nem tudom, miről mesélhetett. Talán a csúf boszorkáról, aki bezárta Jancsit és Juliskát.

Könnyes volt ott a szeme a látogatóknak. Könnyes volt a szemem nekem is.

*

Ez a meséje az én három szegény zsidómnak. Talán nem is voltak ők olyan szegények. Sok gazdagnál gazdagab-
bak voltak.

Örkényi Strasser István: „Tiszteld apádat és anyádat!”

M. Avi Shaul (Telaviv): VERSEK

(A budapesti származású héber költő verseiből. Patai József: „*Mai héber költők*“ c. új kötetéből.)

VAKOK MENYEGZŐJE

*Kéz-kézben álltak, világtalan mátkák,
Vak kántor dalolt, vakok körülállták, —
Vak kántor dalolt, vakok körülállták.*

*Fejük fölött vak község rojtos taliszt tartott,
Gyengéden simogatták s mosolyogtak az arcok,
Gyengéden simogatták s mosolyogtak az arcok.*

*Mennyasszonyt, vőlegényt csókolták selyem rojtok,
Mint drága anya csókja, könnyű, visszafojtott.
Mint drága anya csókja, könnyű, visszafojtott.*

*Vak társak becézték a baldachint, mely védve,
Borult a mátkapár szemében rejtett fényre, —
Borult a mátkapár szemében rejtett fényre.*

*Mily édes, jó, lány selyemtalisz tapintása,
Boldog tapintás, fájó szívnek gyógyítása,
Boldog tapintás, fájó szívnek gyógyítása.*

*Mily szép rejtett boldogság mennyei magasban ---
Mely az ujjaknak hegyét föl-fölvonzza lassan,
Mely az ujjaknak hegyét föl-fölvonzza lassan.*

*Mily jó Éden-talisznak titkos érintése,
Mint szent örök Menyegző égi megsejtése...
Mint szent örök Menyegző égi megsejtése...*

*Kéz-kézben álltak világtalan mátkák —
Vak kántor dalolt, vakok körülállták,
Vak kántor dalolt, vakok körülállták.*

EMBERPÁLMA, MAGÁNYPÁLMA

*Bús emberpálma, magánypálma,
Homokhatárba hajlik be ága,
Ős lombját remegteti alkony
Tengerzúgásban, lázadó parton.*

*Néz nagy vizek horizontjára,
Bús emberpálma, magánypálma,
Dalt, jajt, dalt, jajt sikong a tenger,
Vad kavargással, félelemmel.*

*És kéz, hej, hús és vér-kéz — kitérül
Tengerszirtről, hajók árbócáról,
Bús emberpálma, magánypálma felé,
Tengerentúlról minden remény partra,
Bús emberpálma, magánypálma felé —
S homokhatárban elnyeli az éj...*

STERN MAGDA: A ZSIDÓ MESE

A mesében az ember játékos kedve és heves szabadságvágya nyilatkozik, mellyel áttörve a valóság és az emberi tehetetlenség korlátait, egy kedveserint való világban időzik. A népek meséikben korlátlan hatalommal megteremtenek egy saját képükre alkotott, saját ethnikumuk törvényei szerint ideális világot. Amilyen harsogóan egyedülálló szint képvisel a zsidó lelkiség, a zsidó ethnikum a népek koszorújában, *olyan speciális, példátlan a zsidó mese a mesék világában.*

A zsidó mese elütő jellegének ősforrása *az az ösztön, mely az egyetlen, érzékelhetetlen, tehát történetnélküli Istent találtatta meg a zsidósággal.* A pogány népek érzékelhető isteneiknek alakban és kalandban gazdag, egyéni élettörténetük van, *a pogány mythos e mozgalmas történeteinek csak újjá kellett születniök, csak ki kellett pattantani e mesemagvakat a mythos kereteiből, hogy megszülessék az európai mesevilág. A csodák, amelyek itt szerepelnek, még a régi mythos csodái, az emberi jellegű hősök az emberi tehetetlenség korlátait törlik át, mint ahogyan a pogány istenek is hibából és erényből alkotott emberek, s nem másmilyenségük, csak hatalmuk emeli őket istenkké.* Ebből a hatalomból bűvös szerek útján halandóknak is juttathatnak. Az így született csodának, hogy a valószínűség látszatát megőrizze, ki kell vetítenie önmagát valahova, utólérhetetlenül messzire, az Olympuson, vagy akár az Óperenciás-tengeren túlra. *Ebben az irreális messzeségben nem kötik az alkotó kedvet a valóság, az élet törvényei, ezt a világot ki-ki berendezheti a maga és mások multságára:* így születik a spontán, szórakoztató mese, egy ősi, primitív ösztön kielégítője. Ezzel szemben *a zsidó mese ellentétes körülmények között születik és fejlődik. A láthatatlan Isten egyetlen és nincsen élettörténete.* Innen nem meríthet a mesélő kedv sem alakban, sem kalandban gazdag történetet, de csoda általa is történik, hiszen a láthatatlan Istennek csoda minden megnyilvánulása. Ez a megnyilvánulás csak az emberen keresztül lehet láthatóvá. *A zsidó mese hőse nem a vitézlő ember, hanem a szent,*

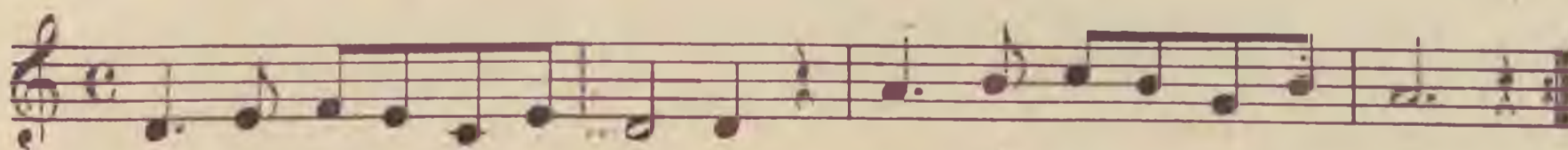
azaz az ember, akin keresztül az isteni erő megnyilvánul. A csoda a hős lelkéből sugárzó isteni erő, ezt a csodát nem kell és nem lehet irreális messzeségbe kivetíteni, *színhelye a lélek és az élet.* Az európai csoda áttöri az életet, a zsidó mese az életet csodálja, akár azért, mert ez az élet szent és erkölcsi méreteiben rendkívüli, akár, mert a szétszóródásban az élet, a fentmaradás is csoda és ennek és újabb fenn tartó csodák reményének érzelmi ereje szétfeszíti az amúgy is gyér történet kereteit, az egyszerű történés végtelen szimbólummá mélyül, melynek minden sora a fájdalomnak, reménységnek s az élet csodálatának duzzadó érzelmségétől súlyos.

Az olyan mese, melynek nem a spontán történés a hangsúlyos eleme; amelyben a hős fogalma összeesik a szenttel, mert kiválósága oly kevésbé fizikai és annyira erkölcsi erejében rejlik; melynek *történeti síkja nem az irreális messzeség, hanem a lélek és az élet s amelynek érzékelhető eszköze a szimbólum: öntudatlan és tudatosan csak erkölcsi mese lehet.*

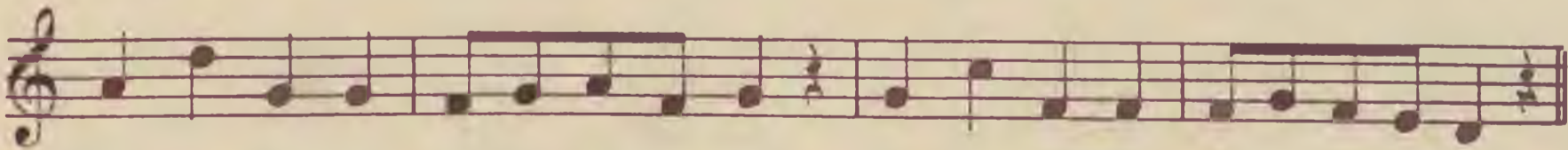
A zsidó mesének ez a mindenekelőtt erkölcsi jellege igen súlyos feladat elé állítja az író, ha a speciális jelleg megőrzése mellett akarja kielégíteni a gyermek mesehallgató kedvét, mely elsősorban kalandvágy. A vékony történetet meg kellene duzzasztania, csonka mesetesteket fejjel, lábbal, vagy végtagokat egész testtel kellene kiegészítenie a maga teremtő erejéből, a szimbólum halvány, kevésbé erőteljes alakjaiból kiválasztani, érzékletesen megformálni és állandó, jellegzetes hőssé dagasztani egy-egy alakot. Gyér, szétszórt mesemotívumokat kellene összegyűjteni és állandósításukkal, következetes és sorozatos felhasználásukkal a speciális jelleget tudatosítani, meleg, művészi módon egyszerű stílusban feloldani, kifejtani, meghatározni azt, ami addig csak sejtető szimbólum volt.

Mindez szinte megoldhatatlanul nehéz, igazi hivatottságot igénylő feladat, melynek megoldásáról a dilettánsnak, bármilyen hivatott is a gazdag mesekincs, alázattal le kell mondania.

D A L A Z É M E K R Ő L RUBÉNI HENRIK MAGYAR SZÖVEGÉVEL

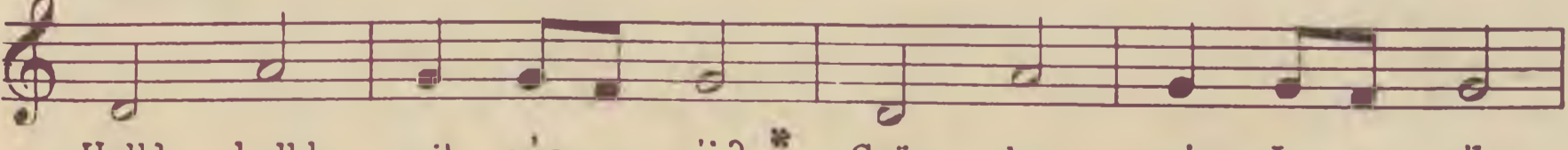

1. Vé - get ért a nap ro - bot - ja Mun - kás had nyu - god - ni tér
Éj ső - tét - je szárnyát bont - ja S rád száll É - mek Jez - re - él

Har - mat csil - log, raj - ta hold - su - gár Hol Bét - Al - fa int és Na - ha - lál

Refrain:

Halld, halld — mit sűg az éj? * Csön - des már Jez - re - él

Al - modj É - mek, óh, drá - ga föl - dűnk Mi vé - dűnk té - ged, s őrzűnk.

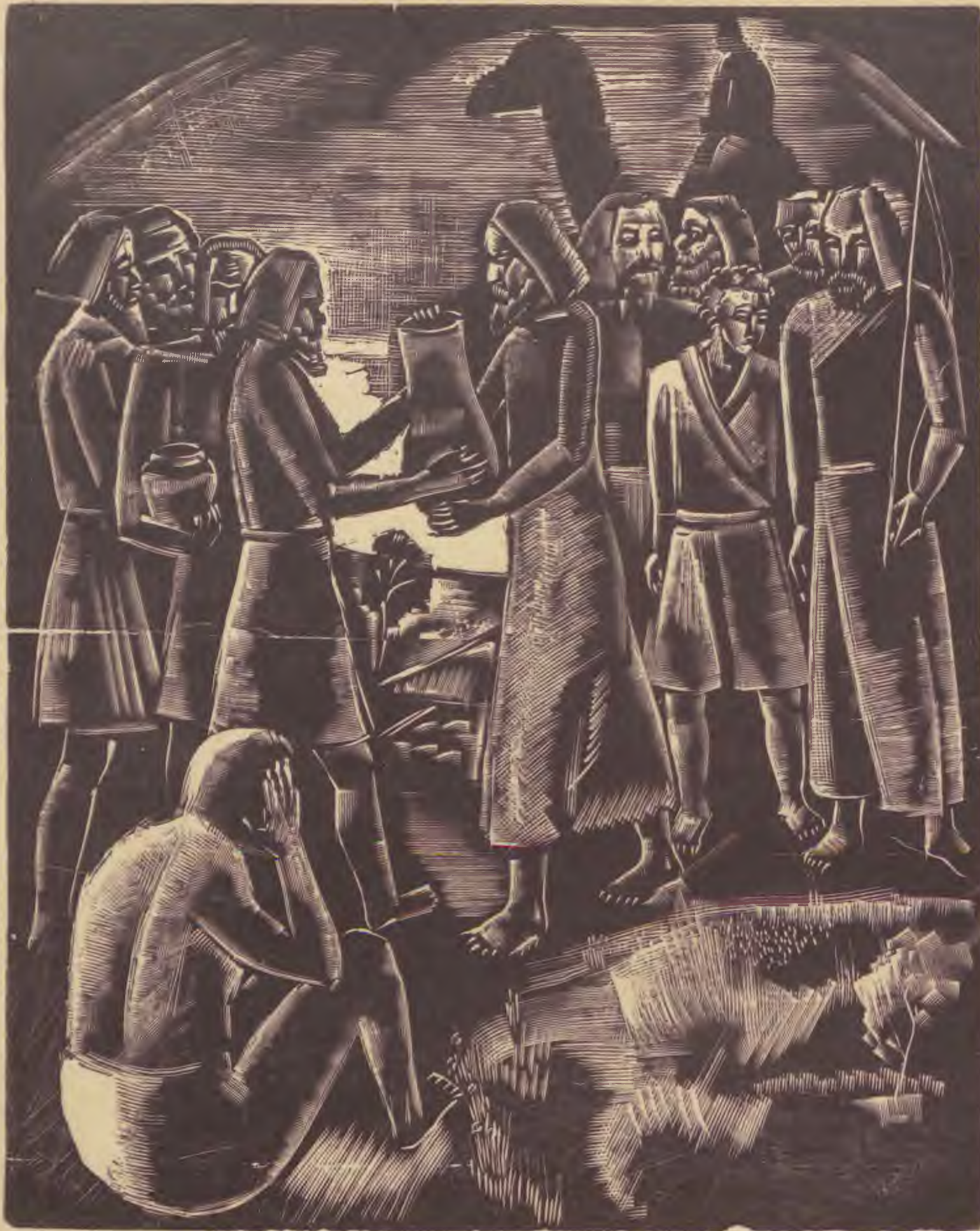
*Zűg a kalász-tenger árja,
Pásztordalt ringat a szél,
Rét, mező, hazám határa:
Im' ez — Émek Jezreél
Áldott földed, áldott ez a táj,
Hol Bét-Alfa int és Nahalál.*

*Véget ért a nap robotja
Munkáshad nyugodni tér,
Harmat csillog, rajta holdsugár.
Hol Bét-Alfa int és Nahalál.*

*Halld, halld — mit sűg az éj?**
*Csöndes már Jezreél,
Almodj Émek, ó, drága földűnk,
Mi védűnk téged, s őrzűnk.*

Halld, halld — mit sűg az éj?
*Csöndes már Jezreél
Almodj Émek, óh, drága földűnk
Mi védűnk téged, s őrzűnk.*

* Az ősi héber világban a virrasztó örök váltották egymással e kérdést. Rubéni Henrik az oly népszerűvé vált héber dal szövegét az eredeti ritmusnak megfelelően ültette át, úgy hogy precíz zenei alkalmazásában énekelhető. Szerk.

Adler Miklós: Józsefet eladják testvérei. (Fametszet)

BIBLIAI METSZETEK

„JÓZSEF“. ADLER MIKLÓS BIBLIAI TÁRGYŰ FAMETSZETSOROZATA. Debrecen, a vidéki magyar zsidóságnak e jelentős kulturcentruma, eddig inkább neves zsidó írókkal, tudósokkal dicsekedhetett, akik többnyire a debreceni zsidó gimnázium szellemi fókuszsa köré csoportosultak. Örömmel regisztrálhatjuk, hogy a kulturális centrumnak van már zsidó képzőművésze is. A debreceni zsidó gimnáziumban működött ugyan az országos hírvű grafikus, Vadász Endre is, de az ő képzőművészeti munkássága nem kifejezetten zsidó irányú. Adler Miklós, a gimnázium fiatal rajztanára, akinek már egy régebbi, a „Jóna“ próféta történetét illusztráló grafikai alkotása is elismerést szerzett a zsidó művészet iránt érdeklődő körökben, most még kiforrottabb, érettebb művészettel alkotta meg a „József“ c. fametszetsorozatát, amely a biblia hősének életéből vetít elénk nevezetesebb mozzanatokat nyolc képben. Ezek az illusztrációk

ÁGOSTON ERNŐ: A PERSELY

Zsinagóga homályában
Derűs arccal és illemes
Köszönéssel gyűjtögetett,
Csipegetett, szedegetett
Móric bácsi, a perselyes.

Reggel, este megcsörgette
Perselyét vén csontkezében;
Boldog volt a hívők között,
Alamizsnát gyűjt hevében
Móric bácsi, a perselyes.

Minden lelket becézgetett
Áldástosztó ígéletben
S mikor senki meg nem látta,
Pénzt tett belé illő csendben
Móric bácsi, a perselyes.

Újak jöttek s lemaradtak,
Helyükre beálltak mások,
Évekre évek szaladtak
S ellepték kegyetlen ráncok
Móric bácsit, a perselyest.

Zsinagóga homályában
Szomorú hír szava döbbsent:
Mindenki csak őt kereste,
Várta, leste s nem jött többet
Móric bácsi, a perselyes...

Zord ágyában, párna alatt
Találtak egy pénzes könyvet:
Ráhagyta a szegényekre,
Kiknek ő már nem gyűjt többet,
Móric bácsi, a perselyes...

a mondanivaló lényegét megragadó tömörségükben, szigorú kompozíciójukban és technikájuk nyugodt biztonságában igaz örömet jelentenek a zsidó művészet barátainak: akár azoknak, akiknek a lelkében József bibliai alakja él eleven valóságként, akár azoknak, akik Thomas Mann monumentális emberábrázolásában szeretik és ismerik jobban Józsefet. A nagy regényíró ihletése itt-ott a fametszeteken is szerencsésen sugárzik, noha ezek mindig a szentírás egy-egy verséhez kapcsolódnak. A kitűnően kiállított kvartalakú füzethez Kardos László, szintén a gimnázium tanára, a neves műhírló írt költői lendületű előszót. A „József“ c. fametszet-füzet megjelenése nemes célt szolgál. A kiadvány teljes jövedelmét a debreceni zsidó gimnázium még hiányzó rajztermének (s a rajzteremhez kapcsolt ipari műhelyteremnek — ahol a gimnázium növendékei ipari képzést is kapnak a jövő tanévtől kezdve) felépítésére fordítja a fiatal művész-tanár. A füzet, amelynek egyes képeit a „Mult és Jövő“ e száma közli, 10 pengőért megrendelhető a debreceni zsidó gimnázium útján. Dr. Weiss Pál debreceni főrabbi.

GONDOLATOK PROF. DANTE LATTES IRÁSAIBÓL

Az az eszme, hogy Isten mindig jelen van és hat a Mindenségben is, hogy az igazság uralkodik az emberélet eseményeiben, megadta Izraelnek annak lehetőségét, hogy egészen más szemszögből ítélje meg a történelem jelenségeit és saját magában keresse azoknak a bajoknak okát, amelyek történelme folyamán érték.

A zsidóság felismert igazságait elsősorban saját magán próbálta ki és erkölcsi világrendjének fogalma szerint élve, annak helyességét saját sorsán bizonyította be.

Azt a felelősséget, amelyet régi és modern népek másokra hárítanak a katasztrófák idején, Izrael mindig önmagában akarta megtalálni.

Ez az igazság és ez a próféták tanítása, Izrael eszméinek és történeti látásának erkölcsé és becsülete, erejének nagysága, ellenállásának titka — a zsidó felfogás szerint.

Aki szenved, az hibás. Még akkor is, ha erkölcsé magasabbrendű elnyomóinak erkölcsénél. És ez a meggyőződés a valóságban azt jelenti, hogy ösztönei magasabb erkölcsre hivatottak. Azt jelenti, hogy tőle többet várnak és lelke a magasságok felé nem ismer határt.

Valami hallatlan hit a jóban, az igazságban, az erények győzelmében, az erkölcsnek varázsos történeti erejében: ezek azok a szempontok, amelyek formálják a zsidóság ítéletét a történelem eseményei és jelenségei fölött és amelyek a Biblia prófétáinak éppen úgy, mint a midrás meste-

reinek arra szolgáltak, hogy megfejtsék Izrael nagy tragédiáinak titkát.

Ab hó 9-ének szomorúsága fölött messziről felénk ragyog a reménynek és a vigasztalásnak hajnalcsillaga. De a beteljesülés ember-kéz munkájától függ. A mi akaratunktól és jóságunktól.

A vallás a cselekvés etikája és nem az elveké... A válást élni kell, Isten csak cselekvésében érti meg az embert.

Izrael Istennek népe, amikor hűséges eszméihez és kötelességeihez. Kiválasztottságát az élet minden pillanatában újra és újra meg kell szerezni.

A Tóra az etikai gondolat megtestesülése, az erkölcs megvalósulása.

A zsidóság nem veti meg az „innenső” világot. A Rossz nem abban, hanem bennünk van.

Megvetve a világot, nem múltuk felül a világot.

Az élet cselekvés és nem lemondás.

A zsidóság hisz az emberek eljövendő egységében, a Jó cselekvéséhez, vagyis: hisz a messianizmusban.

A zsidóság Messiása nem megváltani jön az embereket egy általunk el nem követett eredendő bűntől, vagy olyan bűnöktől, amelyektől saját erejükkel és Isten kegyelmével bármikor megszabadulhatnak, hanem jön megszüntetni az emberiség szenvedését és ünnepelni az emberek erkölcsi felemelkedésének teljesülését.

Adler Miklós: József elbeszéli álmait testvéreinek. (Fametszet.)

DR. HERSCHKOVITS FÁBIÁN: DANTE LATTES JUBILEUMA

Prof. Dante Lattes (Róma)

nelembe és aki elindított egy nemzedéket azon az úton, amelynek célpontját akkor még csak ő maga látta. „Derék ember — mondották róla a kortársak a pálya kezdetén, — csak bolond szegény.“ Igen! Dante Lattes, — aki fiatalon, alig 23 éves korában odaajándékozta életét a zsidó újjászületés gondolatának, — bolond volt azok szemében, akik nem tudnak álmodni, hinni, küzdeni és áldozni, csak — összeadni és kivonni. Bolond azok szemében, akik alantas önérdékből, vagy beteges örületből megtagadták a zsidó nép létét és gyáva, menekülő alázattal rázták le magukról a négyezeréves zsidó múlt királyi palástját, hogy szánalmas félszességgel takargassák magukat a felvilágosodás, jogegyenlőség, emancipáció és más hasonló frázisok feléjük dobott rongyaiba. És ez a bolond Dante Lattes ma — idealizmussal átküzdött, múlthatatlan eredményekben gazdag négy évtized után — eszményképe, Mestere az ifjúságnak. Persze nem azoknak a pörge kalapos, éjszakákat áthálózó, zsidó ideálokön cinikusan röhögő, gyökértelen, szélsőségekbe és kitérésekbe támo­lygó izraelita jámpecoknak, hanem annak a zsidó ifjúságnak, amelynek szíve-lelke megreszket a zsidó sors tragédiájára, amelynek életét a zsidó Nép és zsidó Föld újjászületésének akarása tölti meg tartalommal és amelynek számára a színájhegyi kinyilatkoztatás nem a nevetségbe fúló hittanórák kopott legendája, hanem a mindennapok életének tartalma és megvalósulása...

Kedves szokás járja Livornóban, — amelynek közelében, Pitigliániában született Lattes professzor, — hogy a bármicvótól, a 13-ik életévtől számítódik a jubileum. Dante Lattes a livornói rabbiképzőben nyerte el rabbi diplomáját. Ma 63 éves és ötvenéves jubileumát ünnepli az Olasz Birodalom határain is messze túl a zsidóság.

A Triesztben megjelenő Corriere Israelitico-ban látnak napvilágot első írásai. Ezek az írások egyik napról a másikra nagykorúsítják az addig gyerekepőben járó, kezdetlegességgel küzdő olasz zsidó ujságírást. Az addig színtelen és súlytalan hang és negatív zsidó irány Dante Lattes megjelenésével átváltozik tüzzé, pozitív irányú harcos lendületté. Harc a zsidó tömegek nemtörődömsége, a hivatalos zsidó felfogás és a kívülről jövő támadások, rágalmak ellen. Harc a zsidó ifjúság új neveléséért, a zsidó jövőért, az igazságért. Az ember el sem hinné, hogy azoknak a szent tüzzel és páratlan felkészültséggel megírt cikkeknek két-

Az is lehetne a címe: Az olasz zsidóság történetének utóbbi negyven éve. De sem egyik, sem másik nem érezteti a valóságot. Az életet, a teremést nem lehet címek közé zárni. Dante Lattes a szerkesztő, az író, a fordító, a tudós, a Mester, az álmodozó, a harcos... ezek mind-mind csak részleges megnyilatkozásai egy egészen kivételes egyéniségnek, aki tülemelkedik az országhatárokon és belenyúlt a törté-

ségbeesetten felrázó és a becstelen ellenséget elsöprő, kíméletlen vadsága a valószínűtlenül halkszavú, filozófikus nyugalma Lattes lelkéből tört elő. A Corriere Israelitico és a Margulies által alapított nagyszerű Settimana Israelitica 1915-ben fuzionál és megindul a ma is Lattes szerkesztésében megjelenő „Israel.“ 1925-ben a hetenként megjelenő Israel kibővül havi folyóiratával az ugyancsak Lattes szerkesztésében megjelenő Rassegnával, amelynek szépirodalmi és tudományos cikkei új szint és lendületet visznek bele az olasz zsidóság kulturális életébe. Lattes nagyszerű cikkei külföldi zsidó lapok (Die Welt, Haolam, stb. stb.) hasábjain is küzdenek a zsidó nép újjászületéséért és jogaiért. Külön fejezetét jelentik az olasz zsidóság kulturális életének Lattes művei. Ezek között „Il Sionismo“ a cionizmus történetét és eszméit ismerteti. „L'epologie dell' Elvieismo“ és a most megjelent „Nel Solco della Bibbiae“ c. műveiben Lattes, a nagy zsidó gondolkodó beszél a zsidóság lényegéről és eszméiről. Az olasz irodalom értékelési körébe tartozik a modern héber és zsidó irodalom alkotásainak hőségesen gazdag olasz fordítása. Ezekre az irodalomtörténeti értékű, congeniális fordításokra, amelyek részben önálló kötetekben, részben a Rassegnában, meg az „Israel“-ben láttak napvilágot, csak a héber irodalomnak olyan nagyszerű tudósa és a toscanai tisztaságú olasz nyelvnek olyan kivételes művésze lehetett csak képes, mint amilyen Dante Lattes. — *A római Istituto Trientale-nek modern héber nyelv professzora. A római Orsz. Rabbiképző Intézetben a héber nyelv és irodalmat, a zsidó filozófiát és homiletikát tanítja.* Aztán beszédei, konferenciái és személyének, meg élete útjának varázsa nevelnek egy szebb jövő számára.

Dante Lattes filozófiája, gondolatai, tettei, írásai mind-mind felolvadnak a zsidóság iránt érzett végtelen szerelmében. Ennek a szerelemnek minden drága, ami kapcsolatban van a zsidó múlttal, a zsidó lélekkel és eszmékkel, a zsidó jövővel. Ez a szerelem féltően és erélyesen küzd a túlzók ellen, de ragyogó tisztán látja az értékeket is. Ez a szerelem látja a chalucok vallástalansága mellett azoknak hősi, önfeláldozó építőmunkáját is, de nem kerüli el figyelmét a felekezeti alapon álló anticionisták szemérmetlen vallástalansága sem. És ebben a szerelemben Dante Lattes egy új nemzedéket nevelt. Ez az olasz zsidó ifjúság az Erec gondolatán keresztül mind jobban és jobban viszi bele mindennapi életének gyakorlatába a Tóra tanításait. És ennek az ifjúságnak életfelfogása, példája program az egész zsidó ifjúság részére; hirdette, hogy az Erec útját a Tóra tanításaitól nem szabad, mert nem lehet szétválasztani. Mulasztás lenne nem említeni Lattest, az Erec gondolatának és a kongresszusok fáradhatatlan, lelkes vezérférfiát, finom diplomatáját. De mégis, ennek a fáradhatatlanul tevékeny, sokoldalúan működő férfiúnak igazi terrénuma a — dolgozószoba. Achad-Háám-szerű egyéniség. Fegyvere a toll. Harcmezeje a tiszta, fehér papír. És eszével-szívével vívja ideális és gyötrelmes harcait.

Akinek alkalmá volt már néhány órát tölteni Dante Lattes dolgozószobájában, meghittén beszélgetve az ősz mesterrel, az megérti: Egy félhomályba boruló dolgozószoba íróasztalától is nagyon messzire lehet látni tiszta fogalmakkal és tiszta szívvel. És ebben a széttágult horizontban egészen közelnek, kézzelfoghatónak érződnek a nagy messzeségek... a messzi Kelet... a Karmel .. a Sáron völgye... a mezők kalásza... a nép élete... és az a felszabadulás is, amely után kétezer év óta vágyódnak a zsidó nép imái és küzdenek önfeláldozással a zsidó nép nagyjai. És ezek között: Dante Lattes.

AZ ANTWERPENI KONFERENCIA

— EGYMILLIÓ FONT A PALESZTINA-ÉPÍTÉS CÉLJAIRA —

Kivételes, súlyos időknek megfelelő kivételes érdeklődés nyilvánult meg az egész világ zsidóságában a Keren Hayessod antwerpeni világkonferenciája iránt. A konferencia túlnőtt előre megszabott keretein. Nemcsak a Keren Hayessod munkájáról, eredményeiről, terveiről volt szó, hanem a cionizmus eszmei és gyakorlati kérdéseinek teljes áttekintéséről. Az antwerpeni cionista ház fényesen kivilágított nagy termében a zsidó nép hősi önvédelmének sorsdöntő harcának képe tárul fel a meghatott hallgatóság előtt.

A konferencián az európai államok, Erec Jisrael, Amerika és más tengerentúli országok zsidósága van képviselve. Az egyes referátumok nyomában mindezek a messi. egymástól távolfekvő országokból jött emberekben egységesen alakult ki a meggyőződés: *A Palesztina-építés súlyos nehézségeire csak egyetlen felelet lehet: Még nagyobb energiával, még nagyobb önfeláldozással kell folytatni a munkát. Nemcsak Erec Jisraelben, hanem mindenütt a világon.*

Az ősi földön megingathatatlanul kitart a zsidóság és amint Smilanski mondotta, *a sivatag elleni küzdelmet a kultúremler eszközeivel folytatja.* Egyik kézben kapa, a másokban fegyver. A munka egy pillanatra sem szünetelt.

Weizmann nagy, a zsidóság egész helyzetét áttekintő beszédében kifejtette, hogy a zsidó hontalanság örök problémáját csakis Erec Jisrael oldhatja meg. Csakis ezen az erőforrásokat adó földön volt lehetséges, hogy az utolsó két év rettenetes nyomása közepette 24 új mezőgazdasági kolóniát alapítottak és hogy minden támadást sikerült visszaverni, *ugyhogy egyetlen pozíciót sem vizítettek.* „Nem tudjuk — folytatta Weizmann — mit határoz az elosztási komisszió, de egy bizonyos: soha sem nyújthatjuk kezünket olyan megoldáshoz, mely nagy, bevándorlásra váró tömegek elöl elzárja a bevándorlás lehetőségét.” Majd összefoglalta a zsidóság legfontosabb követeléseit: A bevándorlásnak az ország gazdasági befogadóképessége szerint való engedélyezése, kellő védelem a zsidó életnek és munkának és mindenekelőtt *a zsidóságnak megfelelő, az eddiginél nagyobb mértékben való bevonása az ország védelmébe.* Megállapítja, hogy a zsidóságtól távol áll, hogy az arabokat a terroristákkal azonosítsa és ebben a komoly órában újra felhívja az arabokat az országépítésben mindkét nép javára való együttműködésre.

Dr. Goldmann kifejtette, hogy közvetlenül új cionista fejlődés előtt állunk most a politikai döntés korában. A többi, nagy, eldöntésre váró világprobléma között a zsidóság problémáját is meg kell oldani. *Fontos, hogy a galut zsidósága is átérezze, hogy ez az esztendő jövő zsidó generációk sorsát dönti el.* Nagy depresszió uralkodik a zsidóságban, Palesztina az egyetlen reménység. Ez az egyetlen pont, ahol egy hatalmi pozíció kezdeteit felépítettük. Ha ezt a tudatot bele tudjuk vinni a zsidóság lelkébe, újra feléled bátorsága.

Kurt Blumenfeld nagystilű beszédében az elmúlt és a jövő cionista korszak ideológiáját fejtegette és megjelölte a jövő propaganda útjait.

A palesztinai munkásságot Josef Baratz képviselte. *Megrendítő szavaiban megelevenedett a vérző, küzdő, dolgozó Palesztina mindennapi élete. A csendes hősiesség, a veszélyes munka vállalása, a néma kitartás a vállalt munka mellett. A munkabérről nem beszélnek hős chalucaink —* mondotta Baratz —, *csak jó fegyvert kérnek a védelemre. És sok zsidó ifjúnak kellett elesnie, mert a védelem nincs eléggé kiépítve.* Majd a kolóniákról beszélt, Juararól, ame-

lyet *amerikai fiatalok alapítottak* egy év előtt, biztonságos életüket ezzel a küzdelmes, veszélyes munkával cserélve fel. Azóta már köröskörül virágzó vetés zöldül és építik az első házakat Juarában. Éjjelente fényjel keresi a fényjelet — mondta Baratz —, az őrség sohasem szünetel, már voltak támadások, de ezek a fiatalok nem riadnak vissza a veszélytől. Ugyanígy élnek Tel-Amalban, Tirath-Zwiben. *Tirath-Zwi felé olyan házak mellett kell elmenni, amelyeket német kolonisták alapítottak és otthagytak, mert nem bírták ki ott; egy rendőrállomás mellett is el kell haladni, melyet a kormány felosztott — de a vallásos chalucoknak csoportja, mely ott telepedett le, hősiiesen kitart.* Az angolok tudják, hogy ezekre a fiatalokra lehet számítani, mikor arra jártam, három angol tisztet találtam ott a transjordániai határőrségből, akik Tirath-Zwihez fordultak, hogy szükség esetén együttműködjenek. *És a Tegarth-drótkerítést, amelynek felállításán sokan mosolyogtak — zsidó munka és bátorság építette, állandó arab támadások közepette, de mióta felépült és a gafrok igazi hősiességgel verték vissza a támadásokat, nyugalom van arra.* Ezekben a nehéz időkben a zsidó hősiesség sok példáját éltük meg. Csak Grabovszki kolonistára utalok, aki halálrasedzeten még kiragadja a fegyvert gyilkosa kezéből és végső erejével a vállára üt, hogy ezzel megjelölje az elfogatásra. *A gyermekeknek magatartásáról is szólnom kell, akik tudják, hogy védekezniök és óvakodniök kell. Mikor pészachkor egy nagy gyermekünnepélyt lövöldözéssel megzavartak, a sok száz gyermek között sehol sem támadt pánik, az ünnepély néhány percnyi megszakítás után folytatták. Soffőrjeinkre kell gondolnunk, akik nap-nap után életveszedelemben forognak és nyugodtan végzik munkájukat, némelyek olyan autókön, melyek szitává vannak lyukasztva arab golyóktól. Senki sem tudja közülünk, fejezte be Baratz — ki lesz a legközelebbi —, de mindegyikünk készen áll. Nemcsak arabok küzdenek ellenünk, nagyobb erők is. Mi magunk, ha a zsidó nép nem segít, nem tudjuk a hadiköltséget viselni. Azt is tudjuk, hogy *a mi hősiességünk nem a harc, hanem az élet és a munka.*“*

Eliezer Kaplan a gazdasági és pénzügyi helyzetnek szentelte referátumát és egymillió fontot kért a budget számára. Megemlítette, hogy a telavivi kikötőbe 25.000 fontot investáltak. Már eddig behizonyosodott, hogy a kikötő nemcsak a zsidó hűszkeség kérdése, hanem nagy gyakorlati jelentősége van. Mikor Haifában két napig sztrájk volt, a kormány az összes hajókat Tel-Avivba dirigálta.

Az angol cionisták nevében Simon Marks beszélt. Nagyobb bevándorlást kért az angol kormánytól és nagyobb segítséget a világ zsidóságától a palesztinai fronton álló testvérek számára.

Brodetzky professzor a zsidó ideálnak a zsidó tömegekkel való megismertetését sürgeti. *Baratz beszédét 15 millió zsidónak kellene hallani!* Ha igazi erőteljes propagandát csinálnak, akkor az egész zsidó népet meg lehet nyerni. *Ben Gurion* szerint az arabok nem a jisiv megsemmisítését akarják, hanem a bevándorlás megszüntetését. Ebben a tekintetben a mandatárius hatalommal is küzdelemben állunk. A közvéleményt kell mozgósítanunk, mert ez Angliában mértékadó. Ebben a kis Erec Jisraelben, amelyben a zsidó nép sorsa eldől, semmit sem lehet a mi fejünk fölött eldönteni többé.

Dr. Salamon Goldmann, USA. A zsidó nevelést sürgeti az asszimiláció ellenszeréül. Nevelni kell a mindennapi zsidó életre. Nehogy azok, akik a Balfour-deklaráció és San-Remo után csatlakoztak, minden balsiker esetén

TOLLHEGYRŐL

IZRAEL ÉS SÁRA

Izrael és Sára nevet kell viselnie ezentúl minden zsidónak Németországban. A német zsidók bizonyára szívesen fogják felvenni ezeket a neveket, amelyek a Biblia szerinti értelmezésben egyáltalában nem „csúfnevek”, hanem inkább „dísznevek”. „Izrael” = Isten harcosa, „Sára” = hercegnő, úrnő. És ugyanígy van azokkal a nevekkal, melyeket az újszülött zsidó gyerekeknek kell adni ezentúl. A hivatalos lap közli a fiú- és leánynevek jegyzékét. Kár is volt ezeket a szép bibliai neveket elhagyni. És kár volt, hogy bizonyos asszimiláns rabbik felhívást intéztek a zsidó szülőkhöz, hogy ne adjanak gyermekeiknek zsidó neveket, hanem válasszák Izrael helyett Siegfriedet és Sára helyett Sigilindet. Öntudatos zsidók már régen odaillesztették a Niebelungenliedből kölcsönzött nevük mellé eredeti biblikus nevüket is. A német névjegyzékben tehát nincs meglepő momentum. Csak az a meglepő, hogy a hivatalos névjegyzék nincs a szokott német alapossággal szerkesztve. Így férfinévnek van felvéve: *Chawa, Athalja, Sosana*, viszont női névnek *Jedidja, Nachme*. Becsúsztak határozottan nem zsidó nevek is, mint pl. *Assur, Jettro, Moab*, tehát asszír, midjanita és moabita nevek is, sőt az újtestmentumból *Lazarus, Herodes, Nazary*. És a zsidóknak ajándékozták az *Ézsau* nevet is, aki éppen az *Ézsau*knak volt az őse. És tréfaként beleszivárgott a lajstromba a *Májim* név, ami héberül vizet jelent ugyan, de nem név. Engedménynek tekinthető, hogy választani lehet ugyanazon név változatai közt: *Mosche* vagy *Mózes, Isaac* vagy *Jicchak, Efim* vagy *Efraim, Samuel* vagy *Smul* vagy *Sami, Pinchas* vagy *Pinkus, Hezekiel* vagy *Chaskel* vagy *Jecheskel*. Viszont indokolatlan, miért nincs felvéve a Jaakob fiai közül a két kedvenc neve: *József* és *Benjamin*?

A FÉREG.

(*Aesopusi mese*... a vad anticionistákból lett Palesztina-barátoknak, akik miután a ő ellenakcióik sikertelenek maradtak, egyszerre rájöttek, hogy az egész Palesztina-munka az ő érdemük.)

... Egyszer egy hajó tengerentúlra indult és a féreg elhatározta, hogy lyukat fúr a hajó fenekébe és elsüllyeszti. A féreg hetekig rágta-fúrta a hajódeszkát, de az olyan vastag volt, hogy mire keresztülrágta magát rajta, a hajó éppen befutott a kikötőbe. Ekkor a féreg otthagya a lyukat, felmászott a fedélzetre és kiabálni kezdett: „Oh, ti hálátlanok, nem is törődtek velem, pedig nekem, csak nekem köszönhetitek, hogy eljuthattatok a kikötőbe; mert a hajófenék lyukas volt és én a saját testemmel tömtem el, csak hogy semmi bajotok ne essék s el ne süllyedjen a hajó!

(p. g.)

ZSIDÓ HUMOR

A PALESZTINAI „JEKE“-HUMORBÓL.

A régebbi palesztinai polgárok sokszor gúnyolják az újonnan jött német zsidót, a „jeker“-t, aki ma is még így beszél: „*Bei uns ist das anders*“ és „uns“ szón a régi Németországot érti. Angol katonaságot lát fölvonulni és lekicsinylően szól: „*Unser Militär maschiert ganz anders!*“ „*Sie sollten bei uns eine Parade sehen!*“

A jekeről mondják a telavivi zsidók: — Mikor Palesztinába jön, csak három héber szót ismer: „*Böwakascha!*“ (kérem), „*Szelicha*“ (bocsánat) és „*Tóda*“ (köszönet). És ha már pár évet töltött Palesztinában, egészen folyékonyan beszél héberül, csak éppen az *előbbi három szót felejt el teljesen!*...

AZ OSZTÁS HUMORÁBÓL.

A Palesztina hajón folyt a vita, helyes-e elfogadni az angol kormánytól Palesztina felosztását, vagy nem. „Nem így gondolta Izrael a házasságot Angliával” — vélekedett az egyik. Mire a jelenlevő délafrikai rabbi közbeszólt: Mondok egy jó példát. Egy vőlegény a rabbi elé idézte az apósát, hogy többévi kosztot ígért neki és nem teljesíti ígéretét. A rabbi rosszaló tekintettel néz az apósra, mire ez kérdéssel felel: „Mondja rabbi úr, reggelire kávé, vajaskenyér és tojásrántotta nem jó?” — „Dehogyan nem! Nagyon jó” — vág közbe a rabbi. És az após folytatja: „És ebédre leves, hús, saláta, pecsenye, főzelék, nem jó?” — „Kitűnő!” — felelt a rabbi. És az após folytatta: „És vacsorára ugyanez nem jó?” „Sőt, pompás!” — lelkesedik a rabbi, aki erre a vőhöz fordult szemrehányó tekintettel: „Hát akkor mit akarsz, fiam?” — Persze, hogy ez mind kitűnő, amit az apósom mond, de mindezt nem adja.” És a délafrikai rabbi hozzátette: Persze, hogy egész Palesztina igen jó, Palesztina a Jordán mindkét partján nagyszerű, de az a baj, hogy Anglia nem adja!

DEKONJUNKTÚRA-HUMOR.

Telavivban történt, ahol óriási az utcán a forgalom. A Mult és Jövő csoportjából valaki lelkesen szólt:

— Micsoda jövés-menés van ott!

Mire a jóhumorú Sásdi gyógyszerész rögtönözve hozzáfűzte:

— *Jövés-mesés* igen sok, de *állás* kevés van.

INKÁBB BÜNTESSENEK OKTALAN SZERETETÉRT...

Kook, néhai főrabbitól, Palesztina szent gaonjától kérdezte valaki: miért szereti úgy a chalucokat, holott nem elég vallásosak? Mire a főrabbi így felelt:

— Jobb, ha megbüntetnek majd a túlvilágon *oktalan szeretetért*, mintha megbüntetnének *oktalan gyűlöletért*...

Boros és Kohn cégtulajdonos **Boros József**

siremlék nagyraktára Budapest, VII. ker., Károly-körut új üzletházban

és **Dob-utca 2**

Modern fedőlapos, virágvázás siremlékek

(Károly-körut saroknál)

**OLCSÓ
ÁRAK!**

KRÓNKA ÉS SZEMLE

AWRAHAM CWI IDELSOHN

Ötvenhatéves korában, életének delén, tudományos munkásságának javában szakította el őt tőlünk a Halál. Mérhetetlen csapás ez az egész zenevilágra, mert kimagasló egyénisége, kiváló felkészültsége, széleskörű tudása a zene-kutatók legnagyobbjai közé emelte őt.

Idelsohn 1882 június 14-én született a Libau melletti Felixbergben. Huszonegyéves korában, 1903-ban Regensburg főkantora lett, majd 1906-ban Palesztinába vándorolt, ahol énektanára lett a jeruzsálemi Yellin-féle tanítóképzőnek. 1910-ben egy zsidó zenekutató intézetet és egy zeneiskolát alapít. 1924-ben a „Hebrew Union College“ Cincinnati-ba hívja őt a zsidó zene és liturgia tanárává.

Életének főműve a „Hebräisch-Orientalischer Melodien-schatz“, mely tíz hatalmas kötetben ismerteti a jemenita, perzsa, keleti szfard, bokharai, marokkói, valamint a lengyel és német zsidók zenéjét (1922—1932). „Jiftach“ c. héber operája 1910-ben Berlinben jelent meg, „Schire tefillh“ címen zsinagógai énekeit gyűjtötte össze, 1912-ben *Reste althebräischer Musik*, majd 1922-ben „Parallele zwischen gregorianischen und hebräisch orientalischen Gesangsweisen“ c. műve jelenik meg, 1929-ben egy angolnyelvű kétkötetes zsidó zenetörténeti munkája „Jewish Music in its historial development“ címen, majd ugyancsak angolul írt értekezése „Jewish Song Book for Synagogue and School“, 1930-ban „Ceremonies of Judaism“ című munkája jelenik meg. Németnyelvű könyve: *Phonographierte Gesänge und Ausspracheproben des Hebräischen der jemenit. babyl. und syrischen Juden*. Egyéb kiadványai: „Sefer haschirim“, dalgyűjtemény, mely két kötetben, 1912-ben és 1922-ben jelent meg Berlinben. „Zelile haarez“ címen népdalokat adott ki 1922-ben, ugyanebben az évben megjelent „Schire Abib“ című műve.

Hell Ferenc, Szeged.

DR. BARNA KÁROLY HALÁLA. A pesti izr. hitközség kultúrszociális ügyosztályának előljárója volt és ebben a pozíciójában megtett mindent, amit a körülmények engedtek neki. Érdeklődése kiterjedt az egyetemes zsidóság problémáira is. Eljárt a Pro Palesztina Szövetség előadásaira és a jeruzsálemi Héber Egyetem ügyét is szeretettel karolta fel. Temetése nagy részvét mellett ment végbe. Dr. Hevesi Simon vezető főrabbi, Stern Samu elnök, dr. Dési Géza, Pető Ernő, Szemere Soma, Boda Ernő és Riegler Tibor méltatták az érdemeit.

Művészi
kiviteli

siremlékek

Löwy-nél Budán

II., Fő-utca 79. Telefon: 35-15-81
Fiókküzet és telep III., Bécsi-ut

A régi zsidó temetővel szemben.
A trolleybusz indulási állomásától 2 percnire

לשנה טובה תכתבו:

BOLDOG ÚJ ESZTENDŐT

a

hűséges fogyasztóinak

DR. DONÁTH JÓZSEF ügyvéd, a kecskeméti hitközség elnöke, Kecskemét th. város th. tiszti főügyésze és th. bizottsági tagja, a Kecskeméti Kereskedői Kaszinó igazgatója, stb. életének 56-ik, boldog házasságának 28-ik évében váratlanul elhunyt. Temetése a kecskeméti zsidó templom előcsarnokából nagy részvét mellett ment végbe. Gyászolják: özvegye, szül. Spieler Mária, gyermekei: Donáth Mária, dr. Donáth György, testvérei: özv. Fleischmann Lajosné szül. Donáth Jolán, dr. Donáth Lipót és Donáth Géza sógornői, sógora Spieler Jenő, leányának vőlegénye Nánási György és kiterjedt rokonsága.

HITACHDUTH ÓLÉ HUNGARIA JERUZSÁLEMBŐL átiratot intézett dr. Patai Józsefhez, melyben értesíti, hogy Alexander Vilmos előterjesztésére a szövetség egyhangulag megválasztotta első dísztagjának és erről egy díszoklevelet állított ki az egész vezetőségnek aláírásával. „Ez a dísztagság — írják — csak csekély hála és nagyrabecsülés kifejezése azokkal a nagy érdemekkel szemben, melyeket dr. Patai József évtizedek óta kifejt kulturális és közéleti tevékenységével a Szentföld felépítése érdekében általában és a magyar zsidóság érdekében különösen. Tisztelőinek és nagyrabecsülőinek gyülekezete köszönti Cion és Jeruzsálem áldásával.“

A ZSIDÓSÁG MAI HELYZETÉRŐL tartott előadást a Pesti Hitközség Goldmark-termében Stern Samu elnök. Ismertette a magyar zsidóság aktuális problémáit és összehasonlítást tartott, áldozatkészségre buzdította. Utána Eppler Sándor főtitkár az eviani konferencia eredményeit ismertette és ezzel kapcsolatban külföldi útján szerzett tapasztalatait a zsidó menekültügyről és a segítség egyetemes megszervezéséről. Előadása keretében beszámolt azokról az eredményekről is, amelyeket eviani útja után a londoni és párisi nagy zsidó nemzetközi segítő intézményeknél, valamint egyes francia és angol kimagasló egyéniségeknél tett látogatásaival elért. Mindenütt a legnagyobb előzékenységgel fogadták és tevékenységüknek magyar zsidó vonatkozásban való kiterjesztését készséggel helyezték kilátásba. Befejezésül Stern Samu elnök meleg szavakban köszönetét fejezte ki Eppler Sándornak a nagy misszióért, melyet a magyar zsidóság érdekében teljesített. A hallgatóság lelkes ünnepelésben részesítette az előadókat.

FODOR FÜLÖP. A Mult és Jövő kötetében teljesített munkájának jubileuma alkalmasból meleg ünneplésben részesítette úgy a szerkesztőség, mint a kiadóhivatal. Mert mindkét fórum egyformán értékeli azt a nagy feladatot, amelyet Fodor Fülöp a legsúlyosabb időkben hűséggel és odaadással végez. Nehéz ez a misszió jó és rossz napokban egyaránt. Jó időkben teljesedik az Írás szava, mely szerint „Izrael megszírosodik és kirúg a hámból“, azt hiszi, nincs többé szüksége zsidó kultúrértékekre. Rossz időkben pedig teljesedik az anekdóta a viharba jutott zsidóról, aki az-

zal akar könnyíteni hajója terhén, hogy elsősorban kidobja belőle a taliszt és tefilint, mely a zsidósághoz köti. A zsidó kultúra terjesztőjének pedig helyt kell állania minden idő változásán. Fodor Fülöp nemcsak foglalkozást, hanem hivatást lát mindig missziós munkájában: megtörni a közömbösséget, belevinni a zsidó lelkekbe a zsidó kultúrérdeklődést és az áldozatkészség szükségességének tudatát. Ezt a hivatást folytatja lankadatlan erővel és rászolgált arra, hogy szeretettel álljunk meg és köszöntsük jubileumának újabb állomásán is.

„A ZSIDÓ VALLÁS KÖLCSEY FERENC VILÁGKÉPÉBEN.“ Ilyen címen értékes tanulmányt írt Zsoldos Jenő a „Libanon“ című tudományos és kritikai folyóirat legutóbbi számában. Kölcsey Ferenc írásaiból összeállítja azokat a gondolatokat, amelyekben a zsidó vallás problémáit érinti. Kölcsey védelmébe veszi a zsidóságot azzal a szemrehányással szemben, hogy magát kiválasztottnak és az egyedül idevívő hit birtokosának tekinti. Kifejti, hogy a kereszténység sokkal messzebb ment ebben a felfogásában. Kölcsey igyekezett behatolni a zsidó dogmatikába, amelyet a legmagasabb szempontból taglalt.

Kölcsey az elfogulatlan és tárgyilagos bölcselő szemével tekint Mózes törvényalkotó munkásságára, amelyen a monoteista vallások felépültek. Az író időpontjában két véglet közt mozgott irodalmunk Mózes-szemlélete. A racionalisták a babona területére utalták a biblia tartalmát, a romantika felé hajlók igazolni igyekeztek Mózes küldetését. Kölcsey csak megjegyzés nélküli megállapításra szorítkozik. Abból a gondolatból kiindulva, hogy a valláshoz „minden törvényhozó és státusalkotó a maga principiumait úgy forrasztotta, hogy csak általa s rajta találjanak maradást“, kijelenti: „Mózes a maga vallását a kezdetről szóló tradíciókon fundálta meg. A kereszténységnek szép épülete a mózesi fundamentumból emelkedett fel... Önmaga az arabs próféta is kénytelen vala egyfelől a mózesi, másfelől a nemzeti tradíciókhoz kötni hálóját“.

Kölcsey Ferenc felfogása a zsidó vallásról a bölcsélet síkján mozog. A zsidó vallást a monoteizmus vallásrendszerének összefüggésében közelíti meg.

* AZ ÚJ M. KIR. OSZTÁLYSORSJÁTÉK október hó 15-én kezdődik. 88.000 sorsjegy közül 44.000 darabot, tehát az összes sorsjegyeknek a felét kisorsolják. A nyeremények összege közel 10 millió pengő, melyet azonnal készpénzben fizetnek ki. Egy sorsjeggyel szerencsés esetben 700.000 pengő is nyerhető. A jutalom 400.000 pengő, a főnyeremény 300.000 pengő, azonkívül 100.000, 70.000, 60.000, 2 darab 50.000 2 darab 40.000, 30.000 stb. stb. pengő. Nyeresési esélyek tekintetében az összes sorsjátékok élén áll. Ezen körülményben és feltétlen megbízhatóságában leli magyarázatát ezen kitűnő állami intézmény napról-napra fokozódó közkedveltsége. A sorsjegyek árai: 1/1 = 28, 1/2 = 14, 1/4 = 7, 1/8 = 3.50 pengő, az összes hivatalos főárusítóknál, kiknél biztosítva van a titoktartás és a figyelmes kiszolgálás. SZENTFÖLDI ESZROGOK BUDAPESTEN.

Mint minden évben, az idén is érkeznek Budapestre szentföldi eszrogok, melyeknek behozataláról a jeruzsálemi R. Jechiel Katan Klein gondoskodik a szentföldi ortodox rabbiságnak felügyelete alatt. Amint már megírtuk, a mai szentföldi események még fokozott köteletségévé teszik minden zsidónak, hogy Erec Jisrael gyümölcseire mondja az ünnepi áldást és ezzel is segítse Palesztina dolgozó zsidóit nehéz munkájukban. Megrendelések küldendők a Mult és Jövő szerkesztőségébe Budapest, V., Vadász-utca 11. (Telefon: 111—901.)

DR. FLESC, MOHÁCSI FŐRABBI JUBILEUMA. A mohácsi hitközség nagy előkészületeket tett, hogy fényes keretben ünnepelje meg közbecsülésben álló főrabbiának, dr. Flesch Árminnak ötvenéves papi jubileumát. A főrabbi azonban tiltakozott minden nyilvános ünneplés ellen és így híveinek szeretete a legintimebb, de annál melegebb módon jutott kifejezésre. Dr. Flesch főrabbi mint kiváló szónok ismeretes, számos műve jelent meg, melyeket a Mult és Jövő hasábjain is méltattunk.

Milkó Mátyásné szül. Reich Erzsébet felesége, Péter és Panni férjezett dr. Vázsonyi Jánosné gyermekei megtört szívvel és gyászbahorult lélekkel jelentik, hogy mindenük, a család feje, öröme és büszkesége

Milkó Mátyás

• földbirtokos
Bács-Bodrog vm. és Baja város törvényhatósági bizottsági tagja stb.

59 éves korában Kranjska Gorán, Jugoszláviában váratlanul visszaadta nemes lelkét a Teremtőnek.

Drága halottunkat 1938 augusztus 25-én, csütörtökön d. u. fél 4 órakor hazai földben, elhunyt szülei mellé helyeztük örök nyugalomra Budapesten, a rákoskeresztúri új izr. köztemetőben.

Dr. Vázsonyi János veje, Vázsonyi Vilmos Tamás unokája, özv. Reich Vilmosné szül. Oblath Sárika anyósa, Braun Lajosné szül. Milkó Flóra, Milkó Imre, dr. Milkó Lajos testvérei, Milkó Lajosné szül. Oblath Hanna sógornője, Braun Lajos sógora.

Emlékét soha el nem múló kegyelettel és hálás szeretettel őrizzük szívünkben.

Részvéltatogatás mellőzését kérjük.

Minden külön értesítés helyett.

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz szállítva is * Lakodalmakat vállal elsőrendű kivitelben * Elsőrendű fajborok

Budapest, VI., Révay-utca 4/B
Telefon 1-238-43

KECSKEMÉTI VILMOS SÍRKÖVE. A nyáron állították fel Kecskeméti Vilmosnak, a korán elhunyt kiváló ujságírónak, a Zsidó Élet megalapítójának sírkövét. A Pesti Chevra díszsírhelyet adott a zsidó publicistának, akiről a szűkszavú sírkő méltán hirdeti, hogy „*felekezetének lelkes és bátor tollú harcosa volt.*“ Kecskeméti Vilmos nemcsak hetilapjával szolgálta a zsidóság ügyét, hanem éveken keresztül a Magyar Zsidó Évkönyvvel is, melyben képet adott a zsidó felekezeti életről és minden megnyilatkozásáról. Érdeklődési körébe vonta mindig az egyetemes zsidó problé-

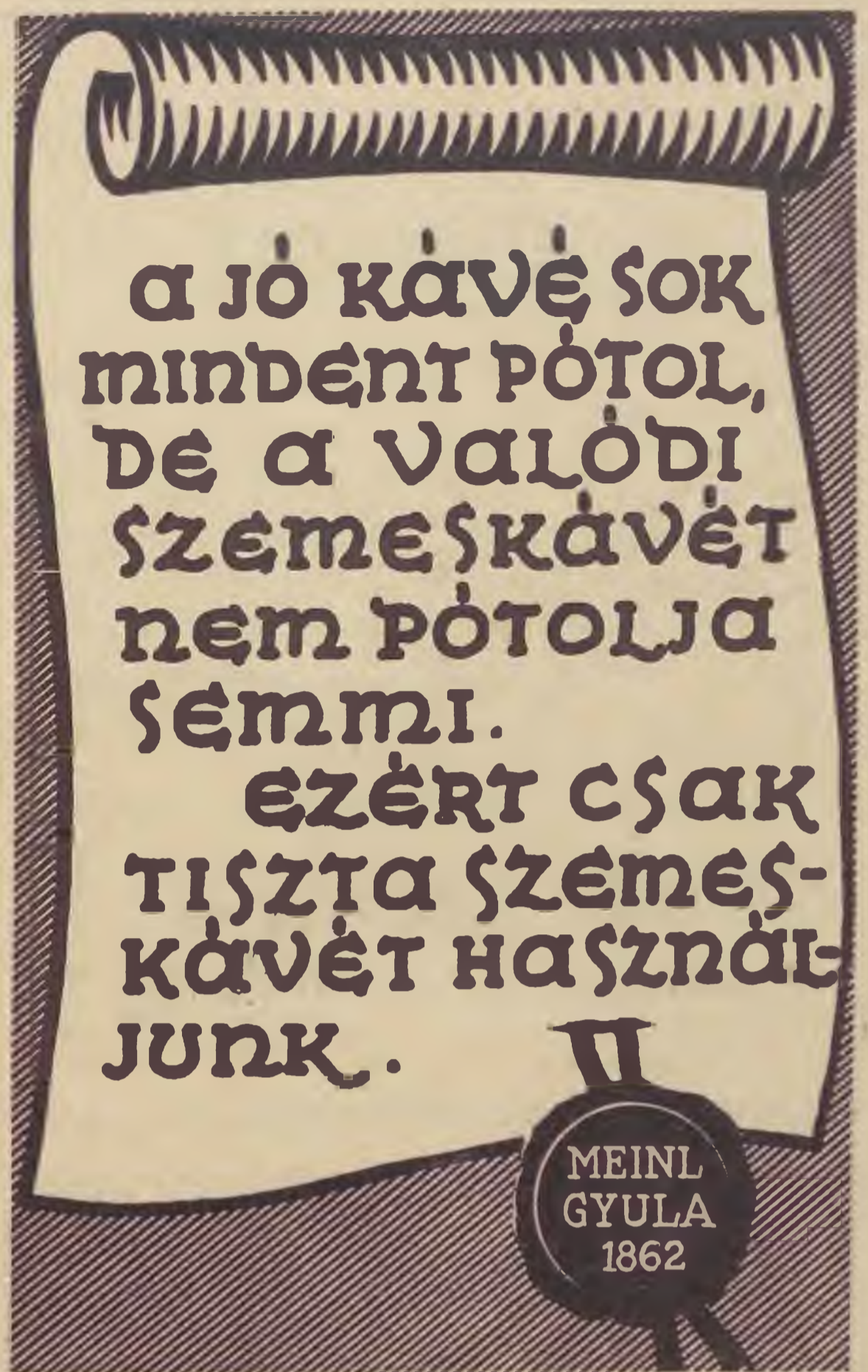
mákat is, aminthogy a Zsidó Élet hasábjain is mindig helyet adott a zsidóság általános kérdéseinek, a szentföldi építőmunka ismertetésének és mindazoknak a gondolatoknak, melyek az egyetemes zsidóságot foglalkoztatják.

DANIEL PERSKY NEWYORKI HÉBER ÍRÓ JUBILEUMA. Huszonötéves irodalmi működése alkalmából a legkülönbözőbb formában ünnepelték. A Newyorkban megjelenő „*Hadóár*“ héber hetilap külön *Persky-számot* adott ki, melyben az amerikai héber írók színe-java méltatta a sokoldalú író. „*Löelef jedidim*“ (Ezer barátnak) címmel kiadták írásainak szép gyűjteményét, amelyből legközelebb szemelvényeket mutat be a Mult és Jövő is. A palesztinai sajtó is szinte kivétel nélkül nagy szeretettel emlékezett meg Daniel Perskyről, akinek méltatására legközelebb visszatérünk.

SZI
KALAP
KOSZMÁNÁL!

Külföldi világmárkák,
uridivat-különlegességek
Károly-körút 3
(saroküzlet)

**A JÓ KÁVÉ SOK
MINDENT PÓTOL,
DE A VALÓDI
SZEMESKÁVÉT
NEM PÓTOLJA
SEMMI.**

**EZÉRT CSAK
TISZTA SZEMES-
KÁVÉT HASZNÁL-
JUNK.**

MEINL
GYULA
1862

KÉT-HÁROM DIÁKOT ELFOGAD teljes ellátásra, korrepetálással és felügyelettel dr. *Falk* Henrikné Budapest, V., Báthory-u. 24. Referenciák a Mult és Jövő szerkesztőségében.

**INSTITUT Dr. M. ASCHER
BEX — LES — BAINS**

(FRANZ. SCHWEIZ.) GEGRÜNDET 1905

Separate Abteilung für Knaben und Mädchen *
Idealer Luftkurort * Englisch, Französisch,
Deutsch etc. * Religiöse Erziehung * Sport.
Eigene Farm, auf Wunsch landwirtschaftliche
Ausbildung * Englische Maturitätsprivileg. Be-
scheidener Pensionspreis. Verlangen Sie Prospekt

Siremlékek

n a g y v á l a s z t é k b a n

EICHBAUM MÓR

kőfaragómester raktáraiban

V., Rudolf-tér 3 (Margithidnál)

Adriatica Tengerhajózási Rt.

hetenkénti járatai

Triesztből és Genovából

**Egyiptomba,
Palesztinába,
Rhodosba, Görög-
és Törökországba,**

hetenként kétszeri járatok

**Ragusába és a Dal-
mát tengerpartra.**

Felvilágosítás és prospektus kapható:

Adriatica Tengerhajózási Rt.

**Budapest, VII., Thököly-út 2, IV., Váci
ucca 4. és az összes utazási irodákban.**

Senkisémet tudja,

mit rejteget a jövő számára!

Nem pusztá álom a reménység!

Ezt kell megszerezni! Most ismét itt az alkalom!
Október 15-én kezdődik az új m. kir. osztályosorszájáték, melyen 44.000 nyeresémet sorsolnak ki közel 10 millió pengő összegben. Az elérhető legnagyobb nyeresémet 700.000 pengő. Jutalom és nyeresémetek 400.000 pengő, 300.000 pengő, 100.000 pengő, 70.000 pengő, 60.000 pengő, 2×50.000 pengő, 2×40.000 pengő, 30.000 pengő, 21×20.000 pengő, 32×10.000 pengő, stb. pengő. A sorsjegyek iránti élénk érdeklődés a kedvező nyeresémet esélyekben és az összes nyeresémetek készpénzben való kifizetésében, valamint az állami ellenőrzésben leli magyarázatát.

A sorsjegyek ára: 1 egész = 28 pengő, $\frac{1}{2}$ = 14 pengő, $\frac{1}{4}$ = 7 pengő, $\frac{1}{8}$ = 3.50 pengő az összes főárusítóknál, kik minden rendelést pontosan, figyelmesen és diszkréten intéznek el.

**A szerencsét keresni kell és nem
szabad az alkalmat elszalasztani!**

HALÁLOZÁSOK.

DR. VÁZSONYI JÁNOS GYÁSZA. Súlyos csapás érte dr. Vázsonyi János országgyűlési képviselőt, a magyar zsidóság kiváló és közszeretethen álló reprezentánsát és feleségét. Apósa, Milkó Mátyás bajai földbirtokos, a zsidó közélet lelkes és áldozatos vezéralakja, Baja város és Bács-Bodrog megye törvényhatósági bizottsági tagja, Bledben, 59 éves korában hirtelen elhunyt. Milkó halála mély részvétet keltett nemcsak a megye, hanem az egész ország zsidóságában, ahol ismerték a nemesszívű, jótékony és fáradhatatlanul harcoló emberbarát tevékenységét. Halálát kiterjedt család, köztük leánya, dr. Vázsonyi János képviselő felesége és veje dr. Vázsonyi János gyászolják, akiket a magyar zsidóság vezetémet résztvevő együttérzésükről biztosítottak.

DR. OESTERREICHER BÉLA 76-ik életévében, hosszas szenvedés után elhunyt dr. Oesterreicher Béla ügyvéd. Moson vármegye tiszteletbeli ügyésze, a magyarországi cionista mozgalomnak ismertnevű régi harcosa. Az elsők között volt, aki követte Herzl Tivadar hívását és fiatal hévvel propagálta Herzl eszméit. Ő maga a tanítvány alázatával rándult fel nem egyszer Herzl Tivadarhoz Bécsbe, hogy utasításait minél hívebben követhesse. Hívei és tisztelői nemrég ünnepelték 75-ik születésnapját, amikor mozgalmat indítottak, hogy Oesterreicher Béla nevét megörökítsék a Karen Kayemeth aranykönyvében Jeruzsálemben. Temetése nagy részvét mellett ment végbe a farkasréti izr. temetőben.

Dr. *Feuer* Lipót önfeláldozásáról ismert kiváló orvos életének 77-ik évében elhunyt. Gyászolják özvegye, fiai: dr. *Feuer* Imre pancsovai fogorvos és *Feuer* János vegyész mérnök, unokája *Feuer* Judith, testvérei, nagyszámú rokonai és tisztelői.

Farkas Mihály volt budapesti lakos, e napokban hosszas szenvedés után elhunyt. Feleségén kívül gyászolják fiai: *Andor* és *Dezső*. Temetése nagy részvét mellett ment véghez.

Özv. Donáth Lipótné Subotica, megboldogult *Donáth* Lipót volt előljáró neje, hosszas szenvedés után elhunyt. Nagy részvét mellett temették a jótékonyágáról ismert úriasszonyt.

Komor János szállító Subotica — 43 éves korában elhunyt. Halála városszerte nagy részvétet keltett. A kasszinó a gyász jeléül kitűzte a fekete lobogót.

HÁZASSÁGOK.

Sonnenschein Éliás pancotai főrabbi leánya *Anci* és *Metzl József* aradi kereskedő jegyesek.

Eckstein Márk kassai főrabbinak leányát, *Ilus* kisaszonnyt eljegyezte *Schmutz Imre* Budapestről. (Minden külön értesítés helyett.)

Diamant Matild és *Zupfer Ernő* jegyesek. Minden külön értesítés helyett.

Steiner Elzát Gyöngyösről eljegyezte *Róth Miklós*, a Borsodmegyei Vendéglősök Rt. igazgatója, Miskolc.

Klein Marcell (Brezovica) szeptember 4-én tartotta esküvőjét *Friedmann Rózsival*, *Friedmann Adolf* földbirtokos leányával (Plavec).

Farkas Andor, *Farkas Jenő* kisvárdai gyógyszerész fia és *Spitz Valéria*, özv. *Spitz Samuné* leánya Kisvárdán házasságot kötöttek.

SIRKŐVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesterek sírköveiktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Dob u. sarok Szombat és ünnepnap zárva Tel. 1-349-95
RENDKÍVÜLI OLCSÓ ÁRAK!

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest V., Vadász-u. 11.

Országos Rabbiképző-Hungária Hírlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Bánó László. Könyvtára

Üdv a hazatérőknek!

A nagy történelmi fordulat folytán egy millió magyar térhet vissza testvéreihez. Városok és falvak sokasága kapcsolódott vissza az Anyaországhoz, hogy ott folytassák életüket, ahol husz évvel ezelőtt megszakadt. Hálazsolozsmák szállnak a magasságok felé és minden hitvallás templomából zoltáros imádságok örvendeznek azon, hogy vérontás nélkül, egyedül csak az Igazság fegyvere aratta a diadalt.

A próféták ideálja volt mindenkor, hogy „Igazság ítéljen a népek között“. Nemcsak azért, mert benne remélték a zsidó nép igazának győzelmét is, hanem elsősorban azért, mert ettől várták a magasabbrendű ember fejlődését a földön. A magyar zsidóság emelkedett lélekkel, fegyelmesen és egységesen vesz részt a nemzet ünnepében, amely felemelkedésében sugárosabb szemmel fog nézni hűséges építőtársaira, mint elmúlt tépettségében és bánatában. Üdv a hazatérőknek, akikkel együtt fogunk munkálkodni a haza jövőjén.

Fölösleges ez ünnepi órákban a zsidóságot külön kötelességeinek teljesítésére inteni. A zsidó etika mindenkor egyformán kötelességteljesítésre int. Ünnepnapokon és hétköznapokon egyaránt. Aki megfélekedzik magáról és vétkezik, nem mint zsidó vétkezik, hanem mint megtévelyedett ember, akinek botlásáért sem fajtája, sem felekezete nem vonható felelősségre.

A hazaszeretet a zsidóság alaptulajdonságai közé tartozik. Nemcsak azért hangzottak el mindig a zsidó templomokban héber imádságok a haza üdvéért, az államfő boldogságáért, a kormányzat bölcsességéért, mert Izráel törvénye írja így elő és a Biblia tanítása hagyta ezt örökségül, hanem mert így kívánkozott ki ösztönszerűen minden zsidó lélekből, így tört fel az érzés önkéntelenül minden zsidó szív forrásának mélységeiből. És nem is szabad ezt az ösztönös érzést tulságosan a tudatosság reflektorfénye elé vinni. Nem döngethetjük vele a mellünket, nem tüntethetünk vele kifelé fülsértő hangossággal. Halkan és áhítattal és szent befelé fordulással lobog a hazaszeretet mécsese és öntudatlanul hinti maga körül a fényt. Ahogy Bialik mondja az igaz emberről: *Jártok széthintve maga-*

tok körül öntudatlan és szándéktalanul a Hitet, a tisztaságot, mely hívő tiszta valótokból árad, mint ahogy kiárad az égből a kékség, lombos erdőből az árnyék . . .“

A zsidó etika felállította az eszményt: „*Avoda méahava — Szolgálat szeretetből*“. A hazaszeretet az odaadó szolgálat egyik legfőbb forrása. Szolgálat, mely nem vár jutalmat, de gyakran életet kíván áldozatul. Kötelességteljesítés, mely szinte független a jogok teljességétől. És a szeretet fokozódik és kiteljesedik veszélyek és ünnepek napjaiban. A magyar zsidóság mindig kivette részét hűségesen a haza szolgálatából, veszélyben és ünnepben egyaránt.

Most ünnepet ül a magyar nemzet és a magyar zsidóság is magára ölti a nagy ünnep hangulatát, hogy fogadja testvéreit, akikkel nemzedékek sorsa kötötte össze. Az ünnep hangulatában felidéződnek közös küzdelmek, örömök, remények, melyek hajdani boldog időkben nem ismertek még sem felekezeti, sem faji különbségeket. És a zsidóság, amely a legtöbbet szenvedett a multban a mindennütt eléje meredő határoktól és válaszfalaktól, át tudja érezni, mit jelent sorompóknak lehullása, melyek testvért testvértől választanak el.

Azok a zsidó testvérek pedig, akiket most a történelmi fordulat visszakapcsol a magyar zsidóság ezeréves sorsközösségébe, tudják, hogy a szabadság ünnepnapjait élték itt és tudják azt is, hogy a „kor-eszmék“ változnak. A zsidó nép sohasem mondott le arról a reményéről, hogy beteljesedik a próféta szava az emberről: „*Hiszen egy Atyánk van mind-nváiunknak, egy Isten teremtett bennünket!*“

Az ünnepeket a zsidóság mindig áldozatos felajánlásokkal szokta megülni. A haza ünnepén is érvényesíteni kell ezt a magasztos tradíciót. Áldozzunk a hazatért testvérekért! Áldozzunk méltóan és zajtalanul, szerény szívvel és nemes magátólérthetőséggel. „*Ne rohanj lépcsőstől az ol-tárra, nehogy szégyened táruljon fel rajta*“. Adásunk ne tűnjön tolakodásnak és takargatni akarásnak. Legyen áldozatkészségünk méltó a nagy napokhoz és hazatérő testvéreink öröméhez.

Üdv a hazatérőknek!

A JERUZSÁLEMI EGYETEM KURATÓRIUMA:

DR. J. L. MAGNES, az egyetem elnöke; SALMANN SCHOCKEN, a végrehajtóbizottság elnöke; PROF. CHAIM WEIZMANN, a kuratórium elnöke; DR. CYRUS ADLER, Philadelphia; SENATOR VAN DEN BERGH, Hága; PROF. S. BRODETZKY, London; PROF. DR. BÜCHLER rektor, London; HON. B. CARDOZO, Washington; PROF. R. EHRMANN, Berlin; PROF. A. EINSTEIN, Princeton; PROF. S. FREUD, London; JUSTICE GAD FRUMKIN, Jeruzsálem; JUSTICE L. GREENBERG, Johannesburg; PROF. J. HADAMARD, Párizs; SIR PHILIP HARTOG, London; Chief RABBI D. J. H. HERTZ, London; DR. D. I. KALISKI, New-York; BERL KAZNELSON, Tel-Aviv; JUDGE IRVING LEHMAN, New-York; DR. E. LIBMAN, New-York; HON. JULIAN W. MACK, New-York; WALTER E. MEYER, New-York; PROF. L. S. ORNSTEIN, Utrecht; DR. NATHAN RATNOFF, New-York; C. ROSENBLOOM, Pittsburgh; JAMES DE ROTHSCHILD, London, HARRY SACHER, London; DR. R. N. SALAMAN, London, THE RIGHT HON. VISCOUNT SAMUEL, London; DR. M. SCHLOESSINGER, Jeruzsálem; ROGER STRAUS, New-York; M. M. USSISCHKIN, Jeruzsálem; E. WARBURG, New-York; DR. I. WECHSLER, New-York; DR. STEPHEN S. WISE, New-York.

A *Mult és Jövő* ezt a számát a jeruzsálemi Héber Egyetem jubileumának szentelte. Úgy éreztük, hogy amikor az egész zsidó kultúrvilág ünnepli *legmagasabb tudományos intézményét* a Scopus hegyén, *közelebb kell hozni annak jelentőségét a magyar zsidósághoz is*, mely eddig, fájdalom, nagyrészt hűnös közönnyel haladt el a szentföldi zsidó újjászületés nagy alkotásai mellett.

A jeruzsálemi Héber Egyetem az a terület, amelyen a kultúra tiszta szférájában folyik a munka. Ide nem hatol sem pártok zajlása, sem árnyalatok ellentéte. Itt harmonikus egységbe olvad a szellemi megújulás áhítása és a zsidóság és emberiség szolgálatának szent törekvése. *Felismerte ezt a zsidó világ mindenütt.* És ezért a jeruzsálemi Egyetem körül sehol sem merült fel cionizmus és nem cionizmus kérdése. Európában és Amerikában, Dél-Afrikában és messze Keleten *cionisták és nem cionisták egyaránt* lelkesen sorakoztak a jeruzsálemi Héber Egyetem barátai közé.

A jeruzsálemi Egyetemről *nem gondoskodik államhatalom*; csak a szétszórt zsidóság kultúrérzéke biztosítja létét és önkéntes áldozatkészsége teremti elő a körülbelül három millió pengő évi költségvetésének fedezetét, abban a meggyőződésben, hogy *az Egyetem nemcsak dicsőséget jelentő szellemi bástya, hanem az egész ország építésének, termelésének, egészségügyének, fizikai fejlődésének legfőbb vártája.*

A *Mult és Jövő* egyetemi száma azt a gyakorlati célt tűzte maga elé, hogy *a magyar zsidóságot bekapcsolja* abba a nagyszabású munkába, amely világszerte a jeruzsálemi Héber Egyetem fejlesztéséért folyik. Mindenünnen — *Jeruzsálemből és Tel-Avivből, Londonból és Párizsból, New-Yorkból és Johannesburgból a legnagyobb zsidó szellemek siettek a Mult és Jövő e szá-*

mának segítségére, hogy a felvilágosítás és megvilágítás műve minél tökéletesebb legyen. Méltán reméljük tehát, a magyar zsidóság meg fogja érteni, hogy *a jeruzsálemi Héber Egyetemen keresztül kultúrkapcsolatot talál az egyetemes zsidósághoz, amelynek szemében presztizse, sajnos, igen megfogyatkozott és bizony sokat kell jóvátennie, hogy részesévé lehessen annak a megbecsülésnek, amelyre mai helyzetében fokozottan reászorul.*

Az idei tanév elején, amikor *újabb külföldi egyetemek is bezárták kapuikat a tanulni vágyó zsidó diákok elöl*, szép számban jelentkeztek magyar zsidó ifjak a jeruzsálemi Héber Egyetemre, köztük nagytehetségűek, nagyjövőjűek, de szegénysorsúak, akik csak nagy áldozatokkal folytathatják tanulmányaikat a Szentföldön és *jól eső érzés lesz mindnyájuk számára, ha tudni fogják, hogy gondolnak rájuk idehaza és szeretettel kísérik innen új életüket a Biblia földjén.*

A magyar zsidó *hitközségekhez és intézményekhez* fordulunk, hogy ne legyen egy se, amely nem vesz fel költségvetésébe megfelelő tételt a jeruzsálemi Egyetem részére.

És magánosokhoz fordulunk, hogy mindenki, *akinek érzéke és módja van hozzá, lépjen be az Egyetem barátai körébe, adóztassa meg magát önként a szent célra és nyerje meg erre barátait is.*

A Magyar Nemzeti Bank a legnagyobb előzékenységet tanúsította eddig a jeruzsálemi Héber Egyetem iránt és a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége Egyetemi Bizottságánál összegyűlt hozzájárulások átutalását engedélyezte.

Az önkéntes felajánlások bejelentését készséggel továbbítja a Mult és Jövő szerkesztősége